Голас Радзімы

№ 28 (2170)
12 ліпеня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Нават у наш нялёгкі час сацыяльных зрухаў, упадку ў эканоміцы, абвастрэння ўсіх грамадскіх праблем людзям, хоць зрэдку, патрэбна свята. Рэдкія мінуты эмацыянальнага адпачынку, разняволення памагаюць перамагаць напружанне сучасных складаных будняў, вытрымліваць жыццёвыя выпрабаванні. Можа таму прыйшло ў адну з чэрвеньскіх нядзель добрае, гучнае свята ў невялікі Лепель на Віцебшчыне. І прычына адпаведная знайшлася — дзень нараджэння горада: 551 год—хіба не нагода!! Вырашылі — зрабілі. І загула цэнтральная плошча: натоўпы святочна апранутых людзей, на спецыяльна падрыхтаванай сцэне змяняюць адзін аднаго самадзейныя артысты. Крыху ўбаку раскінуўся кірмаш: на ім дэманстравалі, хто на што здатны, усе жадаючыя — ад вучняў сярэдніх школ да ўмельцаў мясцовых прадпрыемстваў. А гасцей святочна частавалі смажанай бульбай. Спакон веку бульба—першая яда на Беларусі. Наогул жыхарам Лепельшчыны ёсць што паказваць гасцям і чым ганарыцца. Адзін толькі Бярэзінскі біясферны запаведнік чаго каштуе. Без перабольшання можна сказаць, што гэта адно з самых прыгожых месцаў рэспублікі. Тут табе і зубры, і ласі, і кабаны, і казулі, мядзведзі, бабры, вавёркі, норкі — усіх і не пералічыць. Таму і турысты едуць на Лепельшчыну з задавальненнем. Гэта цудоўны край, тут шчырыя, працавітыя людзі.

НА ЗДЫМКАХ: у час свята горада ў Лепелі.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПРАЦУЕ З'ЕЗД

ІДУЦЬ ВОСТРЫЯ ДЫСКУСІІ

Другога ліпеня 1990 года ў Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў, адкрыўся і зараз працягвае работу XXVIII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Атмасфера на ім дзелавая, без традыцыйнай парадпасці. Акрамя дэлегатаў, на з'езд запрошаны 350 рабочых і сялян з усіх саюзных рэспублік, некаторыя партыйныя кіраўнікі, работнікі цэнтральных органаў, дзяржаўных і грамадскіх арганізацый.

З палітычнай справаздачай ЦК КПСС выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. У дакладзе былі выдзелены тры асноўныя раздзелы: аб бягучым моманце; палітыка перабудовы: вопыт і перспектывы; партыя і перабудова. Дакладчык так ацэньвае ситуацыю: або грамадства пойдзе ўперад па шляху пачатых глыбокіх пераўтварэнняў, і тады краіну чакае перспектыўная будучыня, або верх возьмуць контрперабудовачныя сілы, і тады яе чакаюць змрочныя часы. Грамадства знаходзіцца на галоўным перавале.

Крайне цяжкая спадчына, процідзеянне пераменам з боку бюракратычнага слою ва ўпраўленчых структурах і сацыяльных сіл, якія з імі звязаны, — гэта было вызначана М. С. Гарбачовым сярод асноўных рыс, характэрных для сучаснага становішча ў перабудове.

Сярод іншага М. С. Гарбачоў самакрытычна прызнаў прамую адказнасць сённяшняга кіраўніцтва за абвастрэнне на спажывецкім рынку, якое ўскладніла ўсю сітуацыю ў краіне. Ён зноў падкрэсліў неабходнасць радыкалізацыі эканамічнай рэформы, фарміравання новай мадэлі эканомікі: шматукладнай, з разнастайнымі формамі ўласнасці і гаспадарання, сучаснай рыначнай інфраструктурай.

Калі гаварыць пра рэакцыю з'езда і наогул грамадства на даклад М. С. Гарбачова, то яна неадназначная, у нейкай часткі камуністаў выклікала шэраг крытычных заўваг.

Упершыню з асабістымі справаздачамі на з'ездзе выступілі члены Палітбюро і сакратары ЦК КПСС.

На з'ездзе практычна вылучылася некалькі палітычных плыняў. Адна з іх «Дэмакратычная платформа» прасіла слова для садаклада, але большасцю галасоў просьба была з'ездам адхілена.

Значны паток крытыкі на з'ездзе з боку некаторых дэпутатаў выклікае вышэйшае палітычнае кіраўніцтва, у тым ліку і Генеральны сакратар. Пакуль яшчэ якіхсьці канчатковых дакументаў на з'ездзе не было прынята. Ідуць вострыя дыскусіі.

ТРЭЦЯГА ЛІПЕНЯ

ДЗЕНЬ ВЫЗВАЛЕННЯ

Ніякія палітычныя і эканамічныя буры, што праносяцца над нашай краінай, не прымусяць беларускі народ забыць аб веліччы подзвігу і ахвярах воінаў Савецкай Арміі і партызан, якія летам 1944 года вызвалілі рэспубліку ад гітлераўскай акупацыі. Спалены і разрабаваны фашыстамі Мінск быў вызвалены трэцяга ліпеня. З таго часу гэта дата ўрачыста святкуецца як Дзень вызвалення ўсёй Беларусі.

У гэты дзень у рэспубліцы прайшлі цырыманіялы-рэквіемы на воінскіх магілках, ля брацкіх магіл тых, хто загінуў за Радзіму. Да падножжа шматлікіх помнікаў і абеліскаў ва ўсіх гарадах і вёсках рэспублікі ляглі кветкі і вянкі ад ветэранаў, моладзі, працоўных, грамадскіх арганізацый.

ПЕРАБУДОВА Ў ЭКАНОМІЦЫ

БІРЖА ПРАПАНОЎВАЕ АКЦЫІ

Пасля 60-гадовага перапынку аднаўляе работу ў Мінску фондавая біржа. У памяшканні адкрытага тут брокерскага прадстаўніцтва чэлябінскага кааператыўнага «Ротар-банка» дзелавыя людзі ўжо восенню тройчы ў месяц змогуць ажыццяўляць куплю-продаж акцый.

У біржы багатая гісторыя. Пасля больш чым двухвекавога існавання яна спыніла дзейнасць у час першай сусветнай вайны і адрадзілася ў 1921 годзе па ініцыятыве кааператараў. Але дзяржаўныя органы пастараліся паставіць біржу пад кантроль. Нестабільнае эканамічнае становішча ў краіне, якое асабліва абвастрылася ў другой палове трыццатых гадоў, зрабіла біржавое пасрэдніцтва нежыццяздольным. І ў лютым 1930-га арганізацыю вырашана было закрыць.

І вось — новае нараджэнне. Зрэшты, таварны дэфіцыт, недахоп кампетэнтных спецыялістаў і адсутнасць рынку каштоўных папер гавораць аб тым, што адраджэнне біржы будзе нялёгкім. Ускладняе становішча той факт, што выпушчаныя ў краіне акцыі ўяўляюць сабой толькі імянныя паперы, якія не могуць паступаць у продаж і, у адрозненне ад «сапраўдных», не даюць права ўласнасці. Таму на першым часе беларускія брокеры будуць распаўсюджваць дзяржаўныя аблігацыі і казначэйскія білеты.

Праўда, асобай радасці ў іх гэта не выклікае, таму што ў краіне падобныя паперы маюць фіксаваны працэнт, які не ўлічвае тэмпаў інфляцыі, і размясціць іх вельмі цяжка. «Навaспечаныя» біржавікі чакаюць перамен, разлічваючы на хуткі пераход да рыначных адносін, на з'яўленне закона аб каштоўных паперах. Паставіць справу «з галавы на ногі» дапаможа таксама магчымы ўдзел акцыянераў у кіраўніцтве прадпрыемствам.

РЫБАЦКІ ПРОМЫСЕЛ

Новалукомская рыбная гаспадарка штогод рэалізуе сотні тысяч тон рыбы спажыўцам. Каб уловы з года ў год не толькі трымаць на даволі высокім, стабільным узроўні, але і павялічваць, работнікі рыбгаса заклапочаны не толькі адловам, але і папаўненнем рыбнага пагалоўя. Каб не бяднела блакітная ніва, гадуецца пасадачны матэрыял сеголетак і двухлетак карпа, ляшча, судака, шчупака і іншых парод. Прыкладна 40 мільёнаў лічынак папоўняць сажалкі рыбагадавальніка і мясцовых прыродных вадаёмаў. Амаль столькі ж рыбгас рэалізуе іншым гаспадаркам. НА ЗДЫМКАХ: лоўля рыбы ў возеры Лукомскім; кармленне рыбы ў садковай гаспадарцы камбіната.

ДЗЕЛАВОЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА

ЗАВОД У СКЛАДЧЫНУ

Дагавор аб дзелавым супрацоўніцтве заключылі буйнейшая на Віцебшчыне будаўнічая арганізацыя — трэст «Віцебскаблсельбуд» і ВА «Наваполацкнафтааргсінтэз». На кааператыўных пачатках яны ўзводзяць у пасёлку Форынава завод па выпуску блок-цэглы.

Партнёры заключылі выгадную здзелку з французскай фірмай «Дэмпер» і ўжо завяршаюць мантаж абсталявання ў вытворчых цэхах. Адсюль на будпляцоўкі штогод будзе пастаўляцца каля ста тысяч кубаметраў патрэбнай і вёсцы, і гораду прадукцыі. У пераліку на звыклыя меркі гэта амаль 44 мільёны штук звычайнай цэглы. Новае прадпрыемства будзе поўнасцю аўтаматызавана, і абслугоўваць яго зможа адзін спецыяліст.

ГРАМАДСКАЕ ЖЫЦЦЁ

АД ВЕД ДА ЭЙНШТЭЙНА

«Усведамленне прыгажосці выратуе свет» — па-новаму асэнсаваная Мікалаем Рэрыхам, гэтая ідэя стала праграмнай для новай грамадскай арганізацыі — Беларускага рэспубліканскага фонду Рэрыхаў, якая нядаўна з'явілася ў рэспубліцы. Фонд будзе каардынаваць рэрыхаўскі рух у рэспубліцы, прапагандаваць ідэі і погляды гэтай слаўнай сям'і, зоймецца выдавецкай дзейнасцю.

Арганізацыя ставіць перад сабой толькі асветніцкія і духоўныя задачы. Вось некаторыя з іх, зафіксаваныя ў праграме таварыства: адраджэнне маральных каштоўнасцей на падставе жывой этыкі, вывучэнне духоўных крыніц беларускай культуры...

— Асновы культуры і ўсіх сусветных рэлігій па сутнасці адзіныя, — гаворыць сустаршыня Беларускага рэспубліканскага фонду Рэрыхаў, паэт Алесь Разанаў. — Вывучэнне жывой этыкі (агніёга), што аб'ядноўвае старажытныя традыцыі вед і формулы Эйнштэйна, ставіць сваёй мэтай расшырыць чалавечую свядомасць, узняць яе на касмічны ўзровень. Дзейнасць новага таварыства будзе праходзіць нібыта па двух рознанакіраваных вектарах: адзін дапускае прапаганду ідэй Рэрыха, другі — самавыхаванне, калі чалавек ідзе ў глыбіні свайго сэрца і пераўтвараецца, ствараe сябе нанава.

Першым значным мерапрыемствам, у якім фонд прыме ўдзел, будзе святкаванне юбілею вялікага славянскага асветніка Францыска Скарыны ў верасні гэтага года.

ДЛЯ ПЕШАХОДАЎ

МУЗЫЧНАЕ ПЕРАКРЫЖАВАННЕ

Першае музычнае перакрыжаванне з'явілася ў адным з самых ажыўленых месцаў Слуцка — на вуліцы Леніна, насупраць кінатэатра «Цэнтральны». Пешаходам цяпер неабавязкова глядзець на светлавое табло. Ідзі смела, калі іграе музыка. Асабліва задаволены навінкай людзі з дрэнным зрокам. Але прыемна пераходзіць пад музыку перакрыжаванне і відушчым.

Яшчэ адно такое перакрыжаванне з'явіцца хутка ў цэнтры горада, насупраць самага вялікага ў Слуцку магазіна № 6. Перакрыжаванне, якое «іграе», у Беларусі да гэтага часу было толькі ў Маладзечне. Няма сумнення ў тым, што яны з'явяцца і на вуліцах іншых гарадоў. «Надзейнае перакрыжаванне» — так ужо паспелі ахрысціць навінку ў Слуцку.

НА СЕСІІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

РАЗГЛЯДАЕЦЦА ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ ПРАБЛЕМА

Другі месяц працягвае сваю работу першая сесія Вярхоўнага Савета БССР дванаццатага склікання. Быў ужо разгледжаны шэраг пытанняў парадку дня, выбраны шматлікія пастаянныя і часовыя камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі. Сярод апошніх — камісіі па прывілеях; па аказанню садзейнічання незаконна рэпрэсіраваным у гады сталінскага рэжыму; па ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай катастрофы і іншыя.

На сённяшні дзень цэнтральнай падзеяй у рабоце сесіі стаў разгляд чарнобыльскай праблемы. Напярэдадні абмеркавання дэпутаты выехалі ў забруджаныя раёны рэспублікі, каб на свае вочы ўбачыць, якая там склалася сітуацыя, пагаварыць з жыхарамі вёсак, якім патрэбна тэрміновая дапамога. А ў тым, што дапамога павінна быць менавіта тэрміновай, неадкладнай, сёння, здаецца, у Беларусі ўжо нікога не трэба пераконваць. Але ва ўмовах цяжкага эканамічнага крызісу кожная акцыя па ліквідацыі вынікаў аварыі даецца асабліва цяжка: не стае грошай, катастрафічна не хапае будаўнічых матэрыялаў, рабочай сілы, медыкаментаў і адпаведнага медыцынскага абсталявання.

Прайшло чатыры гады пасля аварыі на ЧАЭС. Нельга сказаць, каб кіраўніцтвам рэспублікі нічога не прадпрымалася. Але пасля першага шоку 1986 года наступіла пэўнае зацішша, і цягнулася яно некалькі гадоў. Прычыны таго, мабыць, самыя розныя: і ненастойлівасць урада і Вярхоўнага Савета Беларусі, і няўвага да чарнобыльскай праблемы саюзных ведамстваў, ад якіх залежыць вельмі многае, бо сама Беларусь з гэтай бядой, у якой яна аказалася бязвіннай ахвярай, не справіцца. Але, здавалася б, бясконцая цярплівасць беларусаў нарэшце падышла да канца. Глядзець, як пацыху гінуць ад радыяцыйнага забруджання іх дзеці, яны больш не стануць. Мітынгі, маніфестацыі, а часам і забастоўкі, як у Нароўлі і Гомелі, — сведчанне таму.

На сесіі пры разглядзе чарнобыльскага пытання выступілі намеснік кіраўніка ўрада А. Кічкайла, міністр аховы здароўя Беларусі Казлоў, акадэмік Я. Канапля, старшыня чарнобыльскай камісіі І. Смоляр, іншыя дэпутаты, у тым ліку многія ад забруджаных раёнаў. Катэгарычна выказаліся патрабаванні неадкладна адсяліць людзей з тых месцаў, дзе лягла чорная пляма радыяцыі, спыніць вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі на забруджанай тэрыторыі, бо і па сённяшні навят там, дзе нельга жыць, вырошчваецца зерне, вядзецца жывёлагадоўля. Каму есці потым той хлеб, мяса, малако? Забруджаныя радыенуклідамі прадукты не возьмуць іншыя рэгіёны краіны, вернуць назад у Беларусь. Вось і распаўзаецца па тэрыторыі рэспублікі радыяцыйная зараза. Дэпутаты падкрэслівалі, што неабходна зрабіць больш жорсткімі допушчальныя нормы на ўтрыманне радыяцыйных рэчываў у прадуктах харчавання. Дарэчы, апошнімі днямі беларускія газеты апублікавалі гэтыя новыя нарматывы.

Вельмі балючай праблемай стала ўладкаванне перасяленцаў на новых месцах: не хапае для іх жылля. Вялікую заклапочанасць выклікае стан здароўя дзяцей, якія жывуць у зонах забруджання, наогул усіх беларускіх дзяцей. Шмат чаго тут ужо ўпушчана, гаварылі дэпутаты, але далейшае прамаруджванне непазбежна прывядзе Беларусь да нацыянальнай катастрофы з незваротнымі вынікамі. Узнімалася і пытанне аб адказнасці кіраўніцтва рэспублікі за яго бяздзейнасць па ліквідацыі вынікаў аварыі на ЧАЭС. Былі пасланы тэлеграмы з просьбай прыехаць і прыняць удзел у сесіі М. Гарбачову, М. Слюнькову, былому першаму сакратару ЦК КПБ, і Г. Таразевічу, былому старшыні Вярхоўнага Савета БССР, якія зараз працуюць у Маскве. М. С. Гарбачоў прыехаць не змог, але пазваніў і растлумачыў сітуацыю. М. Слюнькоў хварэе, Г. Таразевіч прыехаў, выступіў на сесіі, адказаў на шматлікія пытанні дэпутатаў. Трэба сказаць, што на трыбуне яму прыйшлося «не соладка»: заўвагі і меркаванні дэпутатаў часам былі вельмі вострымі. Ураду ж рэспублікі дэпутаты вынеслі нездавальняючую адзнаку за гэтую работу.

Зараз на сесіі абмяркоўваецца праект пастановы Вярхоўнага Савета БССР аб мерах па паскарэнню рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы па ліквідацыі вынікаў катастрофы ў Чарнобылі.

ДУМКІ ПРА РОДНАЕ

РАЗВІТАННЕ З ВІШНЁЎКАЙ

Бярвенні рыпяць, быццам крычаць, супраціўляюцца жалезнаму лому, што з усіх сіл намагаецца аддзяліць іх адно ад аднаго, якія за дзесяцігоддзі сталі адзіным цэлым. Не перадаць словамі жудасці таго скрыгату, што стаіць над яшчэ ўчора самай ціхай вулачкай. Гэта голас маёй радзімы, дзесяці хат, якія прастаялі тут па 50—60 гадоў. І спытайце ў любога карэннага жыхара Салігоршчыны, ці было ва ўсёй акрузе месца, прыгажэйшае за Вішнёўку, маленькую і па-вясковаму ўтульную. «Не было,— адкажа.— І ўжо не будзе».

У 1928 годзе паставіў тут першы будынак мой прадзед —Антось Вішнеўскі. Перабраўся сюды з Чыжэвіч з усёй сям'ёй — жонкай і сямярымі дзецьмі. Старэйшаму Якубу было 23 гады. У той час ён ужо настаўнічаў. Маёй бабулі—16.

Зімавала ж сям'я Антося ўжо не адна. Непадалёку вырасла хата яго будучага зяця, майго дзеда Тодара. А насупраць — хата малодшага брата Антося — Ёсіпа Вішнеўскага. Два браты Шуневічы — Міхал і Павел — таксама паставілі тут свае хаціны. Ніякага архітэктара не было, а хаты будаваліся ў два рады, адна насупраць адной, хаця і не адначасова, і не ў парадку нумарацыі. І атрымалася вуліца, уздоўж якой з абодвух бакоў пасадзілі маладыя вішні. Зазелянелі яны, кожную вясну абсыпаныя белым снегам квецені, штолета дорачы шчодры ўраджай. Гэтыя вішні ды яшчэ прозвішчы першых жыхароў і далі назву маленькаму, з дзесяці хат, паселішчу.

...На ўсю акругу славіліся музыканты Вішнеўскія — браты Якуб, Пятрусь і Павел, без якіх не абыходзілася ні адно вяселле ці свята. Так іх і звалі — музыкі Вішнеўскія.

— Толькі сонейка садзілася, — расказваюць старажылы, — іх музыка збірала моладзь на вячоркі.

На многіх інструментах ігралі браты, але асабліва любілі скрыпку і кларнет.

— А як гаравала я, што мой муж танцаваць не ўмее. Бо ж так любіла танцаваць,— гаварыла мне бабка Алена.

Мілая мая бабуля, каб ведала яна, колькі гора давядзецца яшчэ перажыць ёй за доўгае жыццё, то нязграбнасць яе Тодара ў танцах здалася б шчасцем...

У хуткім часе пакінулі бацькоўскі дом Якуб і Павел. Адзін — па размеркаванню, другі — следам за ім. Паехалі ў Тульскую вобласць. Але на радзіму браты наведваліся часта. А ў 37-м прыйшла ў дом Антося страшная вестка: абодвух яго сыноў — капельмайстра Якуба і Паўла, самога супрацоўніка НКУС, — рэпрэсіравалі. У лісце Павел напісаў: «Не турбуйцеся, мы ні ў чым не вінаватыя. Хутка гэта непаразуменне высветліцца». Лістоў больш не было. Абодва браты згінулі назаўсёды. Хаця ў Вішнёўцы іх вельмі доўга яшчэ чакалі.

...Пачалася вайна. І ў тыя гады пахавала мая бабуля дванаццацігадовага сына і сямігадовую дачку. А ў 45-м прыйшло пісьмо ад мужа з Усходняе Прусіі. Пісаў, што паранены ў галаву, але не цяжка... Праз месяц, 20 лютага, ён памёр у маскоўскім шпіталі, пакінуўшы траіх сірот. Старэйшай дачцэ, маёй маці, споўнілася толькі дзевяць год. Там жа, у Маскве, Тодара і пахавалі.

Так і засталася Алена ў трыццаць тры гады ўдавою, хаця ўжо на маёй памяці прыходзілі да яе ў сваты. Гадавала дзяцей, унукаў, была лепшаю даяркаю на ферме. А яшчэ, як дэпутат мясцовага Савета і проста як чулая жанчына, дапамагала многім людзям.

...У маі таго ж 45-га атрымалі пісьмо ад Аркадзя —самага малодшага з братоў Вішнеўскіх. З радасцю пісаў ён, што ўжо відзён Берлін. А ў Дзень Перамогі ў сям'і і святкавалі, і гаравалі. Стагнала мая прабабка, крычала на ўсю ваколіцу, пакуль не ўпала ў непрытомнасці. У гэты дзень прыйшоў ліст ад аднапалчаніна Аркадзя, які паведамляў, што пахаваў ён свайго лепшага сябра ля чужое царквы, зусім блізка ад Берліна. Ішоў Аркадзю 23-ці год. І тыя, хто памятаў яго маладым і прыгожым, расказвалі мне, які сціплы і добразычлівы быў гэты юнак...

Толькі Пятрусь, паранены, вярнуўся з тае вайны. І сёння згадваю, як цудоўна грала яго скрыпка, як бясконца адчайна і весела спявалі яе струны.

Глядзяць на мяне са старых фотаздымкаў бабулін муж і трое яе прыгожых братоў. Глядзяць, жалобай напаўняючы маё сэрца, чацвёра маіх дзядоў, якія дзядамі ніколі не былі. І магілы іх вельмі далёка ад Вішнёўкі, ад гэтых прыгожых мясцін, з якіх пайшлі яны ў нябыт. А хутка і саму гэту вёсачку паткае небыццё...

...Які ж скрыгат стаіць над вуліцай. Жудасны. І я з дачушкай іду на яго, іду да цётчынай хаты. Сама цётка Тома сышла ў гэты дзень адсюль: «Хай робяць, што хочуць — не магу глядзець».

Дужыя хлапцы адрывалі страху. Цяжка адрывалі, яна ніяк не хацела паддавацца. Адзін сказаў, паказаўшы ў наш бок: «Глядзі ты, плача». А другі дадаў: «Нічога, бывае і горшае». Усё гэта бясспрэчна. Але...

Зайшлі мы і на руіны хаты дзеда Ёсіпа — старыя, ужо нікому не патрэбныя рэчы, раскіданая печ і абсыпаныя завяззю галіны яблынь, здаецца, са здзіўленнем глядзяць у неіснуючыя вокны. І сцежачка. Раней — да парога. Цяпер — у нікуды...

А, напэўна, нямногія мае землякі ведаюць, што Салігорск пачынаўся менавіта адсюль, ад Вішнёўкі, і нават ад самага бабулінага агарода. Была яшчэ зусім малая, але добра памятаю вялікую брызентавую палатку, якая стаяла на месцы старога вакзала, якраз насупраць нашай хаты. Памятаю многіх незнаёмых людзей, якія заходзілі да нас, а некаторыя і жылі ў нашай хаце. Гэта былі першыя будаўнікі Салігорска. А яшчэ памятаю шырокае жытнёвае поле, якое пачыналася з узгорка, таксама адразу за нашым агародам (ад цяперашняй вуліцы Заслонава), і цягнулася амаль да самай рэчкі Случ.

Памятаю лес на месцы цяперашняй бальніцы, восьмай і дзевятай школ. Лісу, якая перабягала дарогу, калі мы ехалі да дзеда Юсціка. І могілкі на Юсцікавай гары, дзе пахаваны малодшыя брат і сястра майго бацькі.

Але галоўны мой успамін —наша рэчка. Вузенькая, чыстая — кожная рыбіна відна ў глыбіні — то са спадзістымі пясчанымі, то з крутымі лясістымі берагамі, наша Случ. Мой тата расказваў, якіх самоў лавілі яны тут у дзяцінстве. Самоў я не памятаю, а вось велізарных шчупакоў і ментузоў, пляскатых карасёў і лінёў, сярэбраных плотак і піскучых уюноў прыносіў тата з рыбалкі.

Мне няпроста пісаць пра маю Случ, бо жыву я на вуліцы Набярэжнай ужо пятнаццаць гадоў і заняпад рэчкі ў поўным сэнсе гэтага слова адбываецца на маіх вачах. Ды і само слова «рэчка» неяк выпала з лексікону салігорцаў.

Я пытаю ў сваёй дачушкі-першакласніцы, якія рэкі яна ведае.

— Волга, Вісла, вадасховішча,.. — адказвае яна.

Я спыняю сваю разумніцу і кажу, што няма такой рэчкі — вадасховішча.

— Ты што, мамачка, у нас жа ў Салігорску ёсць.

— А рэчку Случ ты ведаеш?

— Случ? Не.

...Сёння я развітваюся з Вішнёўкай, а з рэчкай сваёй, якая стала амаль мёртвай зонай нашага горада (не загараюць, не купаюцца тут людзі, нават не кожная рыба выжывае ў ёй), развіталіся мы ўжо даўно.

Да ўсяго прывыкаюць людзі. Калечаць прыроду—прывыкаюць і да гэтага. І як раней нельга было ўявіць сабе Салігорск без Случы, так і цяпер цяжка ўявіць, што калі-небудзь мы зноў зможам плаваць у нашай рэчцы. Прывыкну я і да таго, што няма ўжо Вішнёўкі. Але ўспамінам маім без гэтай хаты, што пабудаваў дзед, і той, старой, яшчэ прадзедавай, не будзе так утульна і прывольна ні на гэтым месцы, якое забудуецца вышыннымі дамамі, ні ў якім іншым...

Даўным-даўно адправіўся мой прадзед Антось у Амерыку да свае малодшае сястры Марыі, якая яшчэ да рэвалюцыі паехала туды, выйшла замуж ды так і засталася назаўсёды. Хутка стаў ён клікаць да сябе і жонку з дзецьмі. А тая ніяк не магла рашыцца. Больш за год прайшло, і вярнуўся Антось на радзіму.

— Добра, Акулінка, у Амерыцы. Вельмі добра жывуць там людзі. Але..,

Але не змог пакінуць ён зямлю, дзе пахаваны яго продкі, дзе нарадзіліся дзеці. Вярнуўся. А гаспадарку сваю стараўся наладзіць так, як навучыўся там, за акіянам, як падказвала яму сялянская кемлівасць. Можа, і была б за ўсім гэтым будучыня, каб не тыя «вялікія пераўтварэнні», што ішлі ў той час у нашай краіне. Ды і сам Антось цудам уратаваўся ад сталінскіх рэпрэсій.

А можа і рэчку нашу зберaглі б сёння, і чыстае асяроддзе, і нават маленькую Вішнёўку, каб не тыя «навацыі», якія яшчэ да нядаўняга часу былі законам нашага жыцця. І чым хутчэй пазбавімся мы ад іх водгаласаў, чым хутчэй спынімся і перастанем жыць па інерцыі, чым хутчэй павернемся да патрэб кожнага асобнага чалавека, тым больш рэк і рачулак, Пясчанак, Пакровак і Вішнёвак застанецца жыць.

...Тры хаты засталося на Вішнёўцы. Бабуліна таксама яшчэ стаіць. Ніяк не хоча старая пераязджаць у гарадскую кватэру. Ніяк не можа развітацца з Вішнёўкай, з вішнямі, якія пасадзіла яшчэ ў маладосці. І перасяліцца ёй цяпер гэтак жа цяжка, як вырваць тыя старыя вішні з бацькоўскай зямлі, у якую так моцна ўраслі яны сваімі каранямі.

Яўгенія СТРАЦКЕВІЧ.

АКЦЫЯ «САЛІДАРНАСЦЬ З ДЗЕЦЬМІ ЧАРНОБЫЛЯ»

ПАВЕТРАНЫ МОСТ ДАПАМОГІ

Сёння, калі аб сапраўдных маштабах вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС для Беларусі стала вядома грамадскасці за мяжой, у адрас рэспубліканскага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна паступаюць шматлікія прапановы дапамогі дзецям ад замежных фірм, арганізацый, нашых суайчыннікаў. Вельмі хочацца верыць, што паспяховай і плённай стане і буйнейшая Міжнародная акцыя «Салідарнасць з дзецьмі Чарнобыля». Арганізатары яе — Міжнароднае Бюро скаўтаў і Савецкі дзіцячы фонд пры пасрэдніцтве Пастаяннага прадстаўніцтва СССР пры ЮНЕСКА. Галоўная задача — аздараўленне, адпачынак дзяцей ў летніх лагерах скаўтаў.

1 235 юных пасланцоў Беларусі запрошаны ў 15 краін Заходняй Еўропы: Фінляндыю, Люксембург, Англію, Бельгію, Данію, Грэцыю, ФРГ, Нідэрланды, Кіпр... [illegible] з аэрапорта «Мінск-2» авіялайнеры з дзецьмі вылятаюць у Францыю, Швейцарыю, Ірландыю. А першая група — сто хлопчыкаў і дзяўчынак з раёнаў павышанага радыяцыйнага ўзроўню Гомельскай вобласці ўжо ў Іспаніі і, хутчэй за ўсё, паспелі пазнаёміцца і пасябраваць з іспанскімі равеснікамі.

Кошт адпачынку аднаго дзіцяці складзе 600 долараў. Але ўсе расходы ўзялі на сябе арганізатары акцыі. Дзіцячы фонд заказаў прыгожае адзенне, зручны спартыўны абутак, шапачкі з эмблемай фонду, паклапаціўся, каб для падарункаў былі нацыянальныя сувеніры, значкі. У Іспаніі беларускія школьнікі сустрэнуцца са сваімі равеснікамі. Мараць яны і навучыцца іспанскай мове (адно вельмі патрэбнае слова ўжо засвоілі: аміга — па-іспанску сябар).

Вядома, дзяцей, якія б жадалі адпачыць у замежных лагерах скаўтаў, намнога больш, чым выдзелена пуцёвак. Таму Дзіцячы фонд аддае перавагу ў першую чаргу сацыяльна неабароненай катэгорыі дзяцей з раёнаў з павышаным радыяцыйным узроўнем. Гэта выхаванцы дзіцячых дамоў і школ-інтэрнатаў, дзеці з малазабяспечаных, мнагадзетных і няпоўных сямей, хто жыве пад апекай.

У аэрапорце я пазнаёмілася з некаторымі дзецьмі, у кожнага з іх, на жаль, свая трагедыя. У Люды Прусаковай з Калінкавіч, напрыклад, памерлі бацькі, жыве яна ў старой бабулі. У яе сяброўкі Наташы Грыц няма бацькі, мама адна выхоўвае чацвёра дзяцей. Віця Цераха ў не помніць бацькоў, даўно ў інтэрнаце.

Амаль для ўсіх гэтых дзяцей такая паездка — першая ў жыцці. Няхай застануцца аб ёй самыя светлыя, цёплыя ўспаміны!

Людміла ГРАМОВІЧ,
рэферэнт Беларускага рэспубліканскага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна.

НАПЕРАДЗЕ ШМАТПАРТЫЙНАСЦЬ?

Не зусім звычайныя падзеі адбываюцца на Беларусі: афіцыйна абвясцілі пра сябе некалькі новых палітычных партый.

Створаны ў Брэсце аргкамітэт Рэспубліканскай партыі Беларусі месяц назад зацвердзіў праекты статута і праграмы. Апошняе яго рашэнне — выходзіць за межы вобласці, ствараць партыю сапраўды рэспубліканскую, парламенцкага тыпу, рэальную палітычную сілу, абапіраючыся на падтрымку ўсіх слаёў насельніцтва Беларусі.

Акрэслена палітычная арыентацыя новага аб'яднання. Гэта адраджэнне свабоднай асобы як асновы грамадзянскага грамадства, стварэнне прававой, дэмакратычнай, самакіруемай дзяржавы. Адмова ад дыктатуры любога віду, любога класа, адмова ад манаполіі на ўладу, ідэалогію якой-небудзь адной партыі, руху, арганізацыі. Члены партыі выступаюць за дэідэалагізацыю культуры, адукацыі, сродкаў масавай інфармацыі, узброеных сіл, дзяржаўных выканаўчых органаў. У дзяржаўным ладзе галоўнае — суверэнітэт Беларусі, саюз з іншымі рэспублікамі павінен стаць не прымусовым, а эканамічнай і палітычнай патрэбай. Выхад жа з Саюза, калі такое здарыцца, будзе найцяжэйшым пакараннем.

У эканоміцы прапануецца свабоднае развіццё экалагічнай эканомікі пры розных формах уласнасці, рыначных адносінах, свабодным прадпрымальніцтве, заахвочванні прыватнай ініцыятывы. Гэта з аднаго боку. З другога — дзяржаўная абарона сацыяльных правоў і забеспячэнне патрэб грамадзян рэспублікі. Чалавек павінен валодаць не толькі палітычнай, але і эканамічнай незалежнасцю, толькі на гэтай падставе можа быць пабудавана эканамічна незалежнае грамадства.

У Мінску прайшла ўстаноўчая канферэнцыя Нацыянальна-дэмакратычнай партыі Беларусі. Сваю задачу яна бачыць, па словах яе стваральнікаў, у тым, каб дабіцца сапраўднай палітычнай незалежнасці Беларусі, перастаўшы, нарэшце, няспынна азірацца на рашэнні Масквы. Стварэнне свабоднай эфектыўнай эканомікі. Галоўнае ж — адраджэнне беларускай нацыі, нацыянальнай самасвядомасці, адчування кожным чалавекам прыналежнасці да беларускага народа, а не проста насельніцтва тэрыторыі.

 № 28 (2170), 12 ліпеня 1990 г.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

СЛАВУТЫЯ АДВАГАЙ НА ВАЙНЕ

Сёлета спаўняецца 580 гадоў адной з найвялікшых бітваў у свеце — Грунвальдскай. Гэтай падзеі прысвечана кніжка С. Цярохіна «Славутыя адвагай на вайне», якая хутка выйдзе ў «Бібліятэчцы «Голасу Радзімы».

Час наш адметны тым, што мы маем жаданне і магчымасць азірнуцца на сваё мінулае, запоўніць «белыя плямы» ў гісторыі, па-новаму асэнсаваць, здавалася б, даўно вядомыя прапісныя ісціны. Аўтар кніжкі на падставе новых крыніц, уважліва ўчытаўшыся ў іх, расказвае пра ўклад беларускіх палкоў у перамогу над крыжакамі пад Грунвальдам. Сёння мы пачынаем друкаваць урыўкі з твора С. Цярохіна.

ПАД ПАГРОЗАЙ АГНЮ І МЯЧА

Кожны народ не без роду і племя і мае Летапіс свой і гісторыі след на старонках.

М. Гусоўскі. «Песня пра зубра». 1523 г.

На векапомных скрыжалях ратнай гісторыі беларускага народа нямала славутых перамог, пазначаных гетманскім талентам і шчодра акропленых самаахвярнай крывёю мужных ваеўнікоў з-пад Дзвіны, Бярозы, Дняпра, Нёмана, Віллі, Шчары, Свіслачы, Пцічы, Прыпяці, Струменя, Піны, Ясельды, Лясной і Буга. Нашым прашчурам, як ніводнаму, пэўна, народу, часта даводзілася мячом і тарчай бараніць родную зямлю ад сквапных на чужое, ненажэрных хціўцаў. Бараніць свой самаісты трыб жыцця, свае звычаі і традыцыі, сваё права на існаванне, права людзьмі звацца і быць роўнымі сярод роўных.

Ваяцкі гарт здабываўся цяжкім вопытам у шматлікіх пагранічных сутычках, пагонях (адсюль і наш герб), паходах, малых і вялікіх бітвах, сярод якіх прамяністымі зоркамі ў вянку вайсковай славы нязгасна ззяюць бітвы, а дакладней, пабоішчы пад Крутагор'ем і на Сіняй Вадзе, пад Грунвальдам і Хоцінам.

Але што мы пра іх ведаем?

Пра адны — амаль нічога, акрамя голага факта і даты, пра другія — нават і не чулі.

Па ўсім белым свеце расцярушылася наша спадчына: што трапіла ў суседскія засекі і ўзбагаціла іх гісторыю і культуру, што мёртвым друзам лягла на замшэлыя паліцы сутарэнняў, недасяжных даследчыкам архіваў і «спецхранов», што беззваротна згінула ў полымі шматлікіх войнаў, а што занядбана па сваёй недаравальнай абыякавасці, празмернай шчырасці і даверлівасці. «Пакуль царызм,— з горыччу і невымоўным болем пісаў У. Пашута,— шкамятаў і калечыў Украіну, Беларусь, Літву і іншыя народы ў рэальным жыцці, гісторыкі рабілі тое самае з гісторыяй гэтых народаў у сваіх працах». Тое самае, а ў асобных выпадках нават у большых маштабах, адбывалася і пасля рэвалюцыі. Імперская палітыка метраполіі ў адносінах да іншых народаў засталася нязменнай, адно толькі пераапранулася ў тогу «пралетарскай інтэрнацыяналізацыі».

Праўда, ужо не пісалі адкрыта, што ў беларусаў «сардэчна-дапытлівы позірк велікаруса замяніўся тупым, баязлівым; замест адкрытасці характару — падазронасць і нелюдзімасць, замест велікарускай здольнасці да ўсяго і кемлівасці — гультайства і тупасць розуму». І гэта пісалася не ў гады сівой старажытнасці, а ў пачатку нашага XX стагоддзя. Няцяжка зразумець, якое ўяўленне пра нашых землякоў фарміравалася ў моладзі. А калі ў гімназію трапляў наш брат-беларус, дык ён ад сваёй беларускасці адхрышчваўся, як той чорт ад ладану. А каму, спытайцеся, ахвота хадзіць у дурнях? Быць ізгоем? Гэтак народ страчваў свой інтэлектуальны патэнцыял. Гэтай жа мэце служыла і фальсіфікацыя гісторыі, яе замоўчванне і скажэнне.

Як ні дзіўна, але падобныя сентэнцыі калі-нікалі можна сустрэць і ў наш час. У 1982 годзе выдавецтва «Молодая гвардия» стотысячным тыражом выпусціла ў свет кнігу дарэвалюцыйнага краязнаўцы С. Максімава «Куль хлеба». Кніжка цікавая, яе выданне не выклікае сумнення, але ў ёй ёсць моманты, якія ў абавязковым парадку неабходна было пракаменціраваць, хоць бы ў падрадковай зносцы. Аднак сваіх адносін да сумніцельных і абражальных фактаў не выказалі ні аўтары прадмовы і заключнага артыкула, ні само выдавецтва. Так звычайна бывае, калі цалкам падзяляецца ўся канцэпцыя кнігі або калі выдаўцы і рэцэнзенты не кампетэнтныя ў пытаннях, разглядаць якія ўзяліся. А выказванні С. Максімава аб Беларусі і беларусах не маглі не звярнуць увагі. Мяркуйце самі: «Ніякіх рамёстваў яны не ведаюць, ні да якіх пабочных промыслаў не прызвычаены: бедны народ!». Адным словам, дзікуны. Хто больш-менш знаёмы з гісторыяй, ведае, што да ўз'яднання Беларусі з Расійскай імперыяй у 1772—1795 гадах у гэтага беднага народа існавала больш як дзвесце рамесніцкіх прафесій. Многія рамёствы, у тым ліку шмат якія віды мастацтва, на радзіму С. Максімава прынеслі менавіта беларусы.

Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова зазірнуць у кнігу І. Забеліна «Домашний быт русских царей в XVI—XVII веках» (1918 год). Не хто іншы, як беларусы, стаяць ля вытокаў рускага кнігадрукавання. У заснаванай Іяган Місінгеймам Бокбіндзерам [illegible]істрам Гансам першай маскоўскай друкарні працавалі дыякан Іван Фёдараў і Пётра Мсціславец, абодва, дарэчы, выхадцы з Беларусі. Высокі аўтарытэт беларускія майстры мелі ў г[illegible]е вытворчасці зброі. З к[illegible] А. Віктарава «Описание записных книг и бумаг старинных дворцовых приказов» даведваемся, што ў XVII стагоддзі маскоўскі ўрад запрашаў беларускіх броннікаў са Шклова, Магілёва, Барысава, Мінска і іншых гарадоў для арганізацыі вытворчасці агнястрэльнай зброі. Дарэчы, сучасная маскоўская вуліца Малая Бронная мае беларускае паходжанне. Цікава: высокі прафесійны цэнз беларускіх рамеснікаў традыцыйна ўтрымліваўся ў Расіі на працягу некалькіх стагоддзяў. Адным з апошніх выяўленняў яго на практыцы з'яўляецца будаўніцтва ў 1924 годзе маўзалея У. І. Леніна майстрамі з вёскі Грабаўка Гомельскай вобласці.

Парадаксальная з'ява: да рэвалюцыі і ў першыя гады Савецкай улады, прыкладна пры жыцці У. І. Леніна, прагрэсіўныя даследчыкі ў адрозненне ад афіцыйных гісторыкаў сталінска-брэжнеўскага перыяду мелі значна большую магчымасць выказваць свае думкі і аб'ектыўна асвятляць мінулае. Возьмем таго ж С. Максімава. У якасці эпіграфа да аднаго з раздзелаў нарыса «Белорусская Смоленщина с соседями», змешчанага ў трэцім томе «Живописной России», ён спакойна, без агляднкі на цэнзуру, ужывае з паметай «Гавораць беларусы» наступную прымаўку: «Ад чорта адхрысцішся, а ад маскаля не адмолішся: ад маскаля полы ўрэж ды ўцякай». З фальклору, як і з песні, слова не выкінеш. Але быў час, была эпоха, калі жывое цела народнай творчасці крыжавалі ўздоўж і ўпоперак, а фалькларыстаў у лепшым выпадку адпраўлялі ў шматгадовыя экспедыцыі без права перапіскі.

Афіцыёзная гістарыяграфія існавала не толькі ў гады адміністрацыйна - бюракратычнай дыктатуры, паспяхова працвітала яна і да рэвалюцыі, паслухмяна абслугоўваючы палітыку вялікадзяржаўнага шавінізму, але тады яна не мела татальнага, усёпаглынальнага характару. Аднак стыль і методыка працы ў артадоксаў ад гісторыі нічым не розніцца. Аднолькавыя ў іх і мэты: адны абгрунтоўвалі, да прыкладу, тэзіс «адзінай рускай народнасці», які і цяпер сёй-той перацірае спарахнелымі сківіцамі, другія да хрыпаты даводзілі пра «гістарычна абумоўленае ўтварэнне адзінай этнічнай супольнасці — савецкага народа», атрымаўшага ў народзе назву «гома савецікум». Усе гэтыя «тэарэтычныя пастулаты» ўтрымлівалі палітычныя памкненні кіруючых колаў і грунтаваліся, як паказала гісторыя, не на аб'ектыўных жыццёвых рэаліях, а на свядомым скажэнні праўды, на руйнаванні народных звычаяў і традыцый, на выкараненні душы народа — яго роднай мовы, выгнанні яе са школы, справаводства, рэлігіі і навукі. Бо толькі бязродных Іванаў, адарваных ад родных каранёў, ад інтарэсаў і патрэб сваіх вёсак, мястэчак, гарадоў, манкуртамі, як называюць іх у Кіргізіі, могуць папіхаць па сваёй прыхамаці людзі выпадковыя і прыблудныя. Атручаны нацыянальным нігілізмам чалавек не вырве, падобна легендарнаму Данка, сэрца са сваіх грудзей, каб асвяціць дарогу сваім блізкім.

Ганебную ролю ў нішчэнні нацыянальнай культуры адыгралі свае янычары, пярэваратні з трыццаццю срэбранікамі ў кішэні замест сумлення ў душы. Але праўду не засланіць аслінымі вушамі, якімі б доўгімі яны ні былі. Народ кажа: «Праўда не цяля—знойдзе круцяля». І гэта сапраўды так. Яна, як мы бачым, бы тая кволая сцяблінка асфальт, прабівае закарэлае шкарлупінне дэмагогіі і адкрытай маны і прагна цягнецца да святла. І прарок сказаў: «Нічога няма тайнага, каб не стала яўным». Так яно і ёсць. Гэтак неўзабаве станецца і з усёй нашай, закутай у ланцугі забароны, слаўнай гісторыяй, у тым ліку і вайсковай. І народ даведаецца, дзе, калі і чаму нашы дзяды і прадзеды садзіліся на каня і ўзнімалі меч.

Гістарычнае значэнне бітваў пад Крутагор'ем, на Сіняй Вадзе, пад Грунвальдам і Хоцінам і шмат іншых далёка перавышае нацыянальныя інтарэсы беларусаў як асобнай этнічнай супольнасці, якая дбае выключна толькі пра сябе. У кожнай з іх, як правіла, вырашаўся лёс і права на далейшае існаванне суседніх народаў. У першую чаргу — украінцаў, літоўцаў, палякаў, а калі браць пад увагу і больш аддалены час, дык і еўрапейскіх народаў. Каб не быць галаслоўным, коратка, літаральна контурна, акрэслім месца кожнай з іх у гісторыі Бацькаўшчыны, а ўжо затым павядзём гаворку пра Грунвальд.

1249 год. Бітва пад вёскай Крутагор'е (цяперашні горад Дзяржынск Мінскай вобласці). У выніку вынішчальнага разгрому арды хана Кайдана Беларусь у адрозненне ад іншых усходнеславянскіх земляў, уключаных сілай татара-мангольскай зброі ў так званы Урускі ўлус Залатой Арды, магутнай феадальнай дзяржавы сцепнякоў, засталася вольнай. Крутагор'е спыніла агрэсію татар на захад і тым выратавала шмат якія еўрапейскія народы ад страшэннай навалы.

Пра маштабы пабоішча на Сіняй Вадзе, дзе ў 1362 годзе вялікі князь Альгерд дашчэнту разбіў полчышчы ханаў Катлубая, Кацібея, Бекера і солтана Дзімітра, можна меркаваць па скупому летапіснаму запісу: «Трупамі, таксама татарскімі, палі і рэкі завалены былі». Перамога на Сіняй Вадзе задаўга да сечы на полі Куліковым, дзе, прынамсі, чынны ўдзел прымалі і беларускія палкі, прынесла вызваленне ўкраінскім землям, у тым ліку і Кіеву, «маці гарадоў рускіх». Валынь, Падолле, сцяпная Украіна на абшары аж да Крыма і вытокаў Дона назаўжды пазбавіліся ад ардынскай няволі. Упершыню на гістарычным небасхіле засвяціўся прамень надзеі выгнання Арды [illegible] астатніх усходнеславянскіх [illegible]стваў.

Пад харугвамі з выявай славутай Пагоні мужна змагаліся беларускія палкі ў 1621 годзе пад Хоцінам, на стромкіх берагах хуткаплыннага Днястра. [illegible]начальная асаблівасць Хо[illegible]кай бітвы — трыумф вайско[illegible] майстэрства над большай у некалькі разоў сілай. Асманская Порта: войска — 200 тысяч, артылерыя — 260 гармат. Армія Польшчы і Вялікага княства Літоўскага: войска — 80 тысяч і 61 гармата. У Асмана II не было нават ценю сумнення ў зыходзе бітвы. Камандуючы каронным і велікакняжацкім войскамі вялікі гетман Я. Хадкевіч, славуты пераможца шведаў пад Кіргхольмам у 1605 годзе, разумеў, на чыім баку будзе перамога ў прамым сутыкненні з праціўнікам. Сітуацыя, да ўсяго, ускладнялася арганізацыйнымі недахопамі, у прыватнасці, марудласцю канцэнтрацыі войска. Усё гэта дужа непакоіла гетмана. Ён з трывогай пісаў Л. Сапегу, канцлеру Вялікага княства Літоўскага: «Калі гэтак справы ідуць спачатку, дык што будзе далей?».

Улічваючы рэальнае становішча, Хадкевіч абраў тактыку актыўнай абароны і загадаў «абстрэльваць ворага і адбіваць яго атакі». Адначасова вымотваць праціўніка раптоўнымі нападамі і сутычкамі. Як паказалі далейшыя падзеі, Хадкевіч і тут, пад Хоцінам, бліскуча пацвердзіў сваё рэнаме таленавітага военачальніка XVII стагоддзя. У рэалізацыі задумы галоўнакамандуючага выдатную ролю адыгралі казацкія загоны Сагайдачнага.

У выніку пыхлівая мара самаўпэўненага Асмана II закабаліць Беларусь, Украіну і Польшчу развеялася, як лёгкі ранішні туман. Султан з недабітай часткай войска ўцёк у Стамбул, дзе неўзабаве абураныя ганебным паражэннем пад Хоцінам янычары схапілі свайго яшчэ ўчора бясконца магутнага валадара і пасля публічнага знясламлення жорстка пакаралі смерцю. Пад Хоцінам захлынулася далейшая экспансія турак на славянскія землі, пачаўся незваротны заняпад дагэтуль магутнай і бязлітаснай да падбітых народаў Асманскай Порты.

Але самае адметнае месца на старонках гісторыі беларускага народа займае Грунвальдская бітва, што 580 гадоў назад адбылася на Мазурскім Паазер'і цяперашняга Альштынскага ваяводства Польскай Рэспублікі. Тут 15 ліпеня 1410 года на акаймаванай лясамі і балотамі невялікай па памерах гарбацістай прасторы паміж вёскамі Грунвальд, Таненберг, Ладвігова і Ульнава саюзная армія Вялікага княства Літоўскага і Польшчы ўшчэнт здратавала войска Тэўтонскага ордэна, вайскова-духоўнай дзяржавы нямецкіх рыцараў. Каб у поўнай меры ўсвядоміць велічнасць подзвігу нашых гераічных прашчураў, якія без вагання і роздуму клалі жыцці на святы алтар Бацькаўшчыны, і глыбей спасцігнуць гістарычнае значэнне Грунвальда, неабходна хоць бы схематычна акрэсліць асноўныя падзеі, што папярэднічалі генеральнай бітве Вялікай вайны (1409—1411 гадоў).

У пачатку XIII стагоддзя над заходнімі межамі Вялікага княства Літоўскага, аснову якога складалі этнічна беларускія землі, навісла злавесная хмара смяротнай небяспекі. Усё пачалося з тэрытарыяльнага апетыту на чужое Конрада Мазавецкага. У 1226 годзе па запрашэнню непрадбачлівага князя на Хелмскай зямлі атабарыўся Ордэн Найсвяцейшай панны Марыі, больш вядомы як ордэн крыжакоў. Сквапнасць памуціла розум Конрада, і ён спадзяваўся прыбраць да сваіх рук зямлю балцкага племені прусаў пры дапамозе шчодрых на салодкія абяцанні чужынцаў. Аднак крыжакі не збіраліся цягаць з агню каштаны для праставатага ляха. Яны загадзя заручыліся пісьмовай згодай імператара Фрыдрыха II на асабістае валоданне захопленымі тэрыторыямі язычнікаў-прусаў. Больш таго, крыжакі з цягам часу адарвалі ад уладанняў Конрада Мазавецкага Памор'е і прымусілі яго аддаць ім назаўжды Хелмскую зямлю, якая па папярэдняй дамоўленасці была перададзена ордэну толькі на 20 гадоў. Пагонішся за чужым — страціш сваё. Гэтак якраз сталася з няўдалым мазавецкім палітыкам. Да ўсяго ён трапіў у мулкую пятлю залежнасці ад крыжакоў, крывадушша якіх, прыкрытае святым крыжам, не ведала межаў. Больш таго, ён і яго спадкаемцы неаднойчы вымушаны былі выступаць на баку ордэна супраць сваіх супляменнікаў. Умацаваўшыся, ордэн скіраваў вастрыё сваёй захопніцкай палітыкі супраць суседзяў, у першую чаргу супраць Вялікага княства Літоўскага і Польшчы.

Асабліва ўзрасла пагроза пасля заснавання ў 1237 годзе Тэўтонскага ордэна, які ўзнік у выніку аб'яднання з разбітым войскам Вялікага княства Літоўскага ў 1236 годзе ордэнам Братоў хрыстовага воінства, створанага яшчэ ў 1207—1209 гадах з ініцыятывы таго ж Конрада Мазавецкага. Гэты ордэн з гасподай у польскім горадзе Добжынь па выяве чырвонага мяча на белым плашчы больш вядомы як ордэн мечаносцаў (арганізацыйная структура і дух якога надзвычай падабаліся прамудраму бацьку і настаўніку ўсіх народаў).

Адначасова, у тым жа 1237 годзе, пад эгідай тэўтонцаў у Прыбалтыцы ўзнік яшчэ адзін фарпост нямецкай агрэсіі на Усход — Лівонскі ордэн, які амаль адразу ж, як толькі апярыўся, распачаў барацьбу з Полацкім княствам.

Беларусы і літоўцы мусілі бараніцца і з кожным годам адбіваць шматлікія спусташальныя напады з Прусіі і Лівоніі. Бараніліся і амаль заўсёды давалі належны адпор, наладжвалі пагоні для адбіцця палонных і лупу, хадзілі ў рэйды помсты ў глыб тэрыторыі грабежнікаў.

Станіслаў ЦЯРОХІН.

(Працяг будзе).

ИЗДАНИЯ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»

Галина Евдокимова

„РУССКИЙ ГОЛОС" В АМЕРИКЕ

Эту газету можно купить в киосках Минска. Поскольку у нас она продается с недавних пор, для большинства читателей — это и заморская экзотика, и загадка: что за интересное издание? Почему в Америке — и «Русский голос»? На эти вопросы ответит брошюра Галины Евдокимовой «Русский голос» в Америке», пополнившая «Бібліятэчку газеты «Голас Радзімы». Правда, те, кто постоянно читает нашу газету, уже могли составить себе представление о «Русском голосе»: многие разделы брошюры публиковались в «Голасе Радзімы».

И все же напомним: «Русский голос» выходит с 1 февраля 1917 года. Так что жизнь у него долгая, возраст почтенный, история богата примечательными событиями.

За рубежом выходит немало эмигрантских изданий, в их числе и «Русский голос». При разности, даже диаметральной противоположности направлений у всех у них есть одно общее — они возникли в результате естественной потребности тех или иных слоев эмиграции иметь свое издание. «Русский голос» основала группа энергичных, инициативных людей, выходцев из России, Белоруссии, Украины. Это были представители трудовой и политической эмиграции конца XIX — начала XX веков, осознавшие необходимость иметь свою газету как объединяющее, организующее начало.

Эмигранты, ехавшие в Америку с надеждой заработать и вернуться домой с деньгами, чтобы зажить в достатке, оказались в невероятно трудных условиях: без знания языка, без определенной профессии они были запуганными и потерянными в чужой стране, часто утратившими всякую надежду достичь поставленной цели. Как пишет автор, им нужен был верный советчик, друг, помощник. Таким советчиком, помощником и другом стал «Русский голос».

Он раньше других вставал на защиту интересов широких масс, чутко отзывался на нужды наших соотечественников, разбросанных по всем уголкам Соединенных Штатов Америки.

Г. Евдокимова собрала богатый материал, который дает возможность читателю проследить историю газеты от ее первых шагов до наших дней. Вслед за автором мы как бы листаем пожелтевшие подшивки «Русского голоса» и видим, чем жили в Америке наши соотечественники эти семьдесят с лишним лет. А жили они тем же, чем жила их Родина, их народ. Они восторженно встретили весть об Октябрьской революции, наивно, но искренне веря, что она исполнит вековую мечту людей о равенстве социальном и политическом, братстве тружеников, даст истинную свободу. Они искренне радовались, что крестьяне получили землю, и спешили на помощь, собирая средства и закупая на них сельскохозяйственную технику для Советской страны. Они спешили сами на помощь, уезжая организованно на Родину и не зная, что большинство из них будет испытывать «радость свободы» за колючей проволокой сталинских концлагерей.

«Русский голос» много сделал для того, чтобы вместе со всей американской передовой общественностью добиться признания Соединенными Штатами Америки Советского Союза. Велики его заслуги и в организации комитетов помощи Родине в годы Великой Отечественной войны. По его призыву наши земляки собирали средства в помощь советскому фронту. И они, зарубежные наши соотечественники, как могли, приближали великий день Победы.

Рассказывая о «Русском голосе», автор довольно часто вплетает в его историю белорусские имена. И это не случайно, потому что история газеты тесно связана с историей белорусской эмиграции. «Сотни, тысячи наших земляков,— пишет автор,— в силу самых разных обстоятельств оказавшись на американском континенте, связали свои судьбы с русско-американским прогрессивным движением. Наши соотечественники-белорусы никогда не стояли врозь со своими братьями украинцами и русскими, представителями других национальностей, разделяли с ними беды и радости... Белорусы были в числе тех, кто создавал, кто морально и материально поддерживал «Русский голос». Дмитрий Казущик, Константин Радзи, Владимир Минкевич, Александр Смолей, Екатерина Титен, Федор и Ольга Климовичи, Софья Маринич — имена этих выходцев из Белоруссии — да разве только этих! — их благородные деяния сохранили для нас номера «Русского голоса».

Одна из важнейших акций, о которой широко писал «Русский голос» и инициатором которой был Владимир Минкевич и другие выходцы из Белоруссии, стал «Культурный проект Арров-парка». По этому проекту под Нью-Йорком рядом с памятниками А. Пушкину, Т. Шевченко, У. Уитмену был установлен бюст Янки Купалы.

Один из самых трогательных разделов брошюры — «У блокадного костра». Автор рассказывает здесь о двух братьях — Александре Смолее и Павле Дудко. Им, жившим на разных континентах, найти друг друга помог «Русский голос».

Газета и по сей день выходит в Нью-Йорке. Выходит благодаря поддержке наших соотечественников, на их трудовые доллары и центы. Выходит, потому что она им нужна как добрый советчик, помощник и верный старый друг.

В. КРАСЛАВСКИЙ.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ГОРОСКОП

ЧТО СУЛЯТ ЗВЕЗДЫ ЛИТВЕ?

Маленькая Литва, оказавшаяся внезапно большой проблемой для правительства СССР, поставила в весьма непростую ситуацию не только себя, но и весь западный мир. И США, и европейские страны оказались перед нелегким выбором — либо признание и помощь непокорной Литве, либо дальнейшая поддержка Горбачева в его политике демократических перемен, вызвавшей коренные преобразования как в СССР, так и во всей Восточной Европе.

Как будут развиваться события? Политологи высказывают разные варианты, все сходные в одном,— это путь длительных взаимных уступок.

Ну а как видят ситуацию люди, далекие от политики? Об этом — беседа обозревателя АПН Владимира КЮЧАРЬЯНЦА с членом Совета межрегиональной федерации астрологов Михаилом ЛЕВИНЫМ.

— Отвыкнув за десятилетия верить официальным прогнозам и обещаниям благополучия «в самом ближайшем будущем», люди и у нас в стране начали наконец обращаться к астрологии, ища в ней возможные указания на перемены к лучшему. Но если личные гороскопы стали уже почти привычным явлением, то астрологические прогнозы исторических событий или судеб целой страны представляются, на мой взгляд, довольно странным явлением. Хотя, конечно же, все мы помним о поразительных пророчествах Нострадамуса, но это ведь, скорее,— феномен проскопии, нежели астрология. Вы действительно полагаете, что есть связь между расположением светил и грядущими историческими событиями?

— Конечно. Такие прогнозы — компетенция особой области знания — мунданной (мировой) астрологии, которая изучает влияние космоса на историю. В отличие астрологии личности, где момент начала а это момент рождения человека — можно определить точно, в мунданной астрологии точка отсчета известна не всегда. И все же, если мы хотим узнать, как дальше будут развиваться события в Литве, следует обратиться к истокам ее возникновения. Скажем, к образованию в 1240 году Великого княжества Литовского. Можно ограничиться более простой задачей — судьбой Советской Литвы. Наконец, судьбой нового политического образования на территории Литвы — насколько оно прочно, удастся ли ему оформиться в самостоятельное государство, обрести политическую стабильность и т. д.

— Итак, если дата рождения государства определяет его дальнейшую судьбу с точки зрения астрологов, то чем примечательны 21 июня 1940 года (установление Советской власти в Литве) и 3 августа 1940 года (вхождение Литвы в состав СССР)?

— На мунданной карте 21 июля 1940 года наиболее активные сочетания — соединение трех планет на границе знаков Рака и Льва, соединение Сатурна и Юпитера в середине Тельца и тригональный аспект (дуга в 160 градусов) между Ураном и Нептуном. И все это — при убывающей Луне. Последнее особенно важно: по астрологическим представлениям, все, что возникает при убывающей Луне, неустойчиво и живет недолго, конечно, по историческим меркам. Соединение Сатурна и Юпитера также порождает неустойчивость, напряженное стремление к смене формы. Тригональный аспект между Ураном и Нептуном создает иллюзию стабильности, но именно движение этих планет и вызовет распад формы в будущем.

Что касается карты, построенной на день присоединения Литвы к СССР, то здесь положение высших планет почти не отличается от предыдущей. Сблизившиеся Юпитер и Сатурн лишь усилили конфликт. А соединившаяся с Плутоном Луна породила крайне напряженные формы взаимодействия.

— Чем примечательна нынешняя астрологическая ситуация?

— В мае Уран и Нептун образовали соединение в знаке Козерога. Такое происходит редко — раз в 170 лет и длится около 5 лет. В истории России взаимодействие этих двух планет проявляется очень ярко и оказывает на ее государственные формы разрушающее влияние.

Сейчас, на границе эры Водолея, влияние Урана — реформаторское и дестабилизирующее — резко усилилось. Так что «подарок» 1940 года, который Советский Союз получил в виде Литвы, оказался троянским конем. В мае Уран и Нептун несколько отошли друг от друга, так что следует ожидать ослабления центробежных сил в политической жизни страны, но в декабре они вновь соединятся и будут неразлучны до начала 1996 года. Их взаимодействие преобразует все политические структуры страны, произойдет переход от жестко централизованной консервативной замкнутой системы (СССР родился под знаком Козерога) к открытым демократическим формам. Кульминация событий придется на 1993 год. Это и будет моментом полного отсоединения Литвы, которое завершится к 1996 году.

— Ну а какова мунданная карта на 11 марта сего года — день, когда Литва объявила о своей независимости?

— Март, особенно его первая половина — от мартовских календ до мартовских ид (с 1 по 15) — один из наиболее насыщенных месяцев в русской истории. Вся наша историческая хроника показывает, что многие мартовские даты связаны с демократизацией страны — это и манифесты царей о вольности дворянской, крестьянской, и отречение Николая II; и конец эры террора со смертью Сталина; избрание Горбачева Генеральным секретарем КПСС... На март пришлась и попытка Литвы отделиться от СССР. Но так как произошло это при убывающей Луне, действие, сильное вначале, несколько пойдет на убыль. Впрочем, ненадолго. Формирующееся противостояние Юпитера и Урана ведет к усилению конфликта. В июне это выразилось в очередном обострении межнациональных конфликтов как в зоне Прибалтики, так и на Кавказе и в Средней Азии. И, наконец, пройдя противостояние с Сатурном, Юпитер начнет разряжать весь тот заряд, который был заложен в их соединении в момент вхождения Литвы. Процесс отделения будет приторможен. Литва будет вынуждена пойти на уступки.

— Похоже, однако, что Юпитер работает на Москву?

— Не обольщайтесь. В конце августа он войдет в созвездие Льва и движение за независимость активизируется. Весной следующего года в противостоянии Сатурн будет слабее Юпитера, так что процесс пойдет по нарастающей.

— Когда же ситуация станет наиболее критической?

— В ноябре 1991 года и в июле 1992 у центра может возникнуть острое искушение решить все проблемы, введя в Литву войска. Эти две даты и будут критическими точками выбора. Если искушения удастся избежать, возникнет новая общность западноевропейского типа. Если же нет, ситуация притормозится на 1-2 года, но последствия будут много хуже.

— Останется ли отделившаяся Литва в своих нынешних границах?

— Часть литовской территории отойдет к Союзу, но Вильнюсская область останется в Литве.

НА ПРИЕМ К СТОМАТОЛОГУ — ОДИН РАЗ

Не только предчувствие боли останавливает людей у дверей стоматологического кабинета. Нехватка лекарственных препаратов, отсталая материальная база, низкое качество сырья для изготовления пломбировочных средств долгое время делали мечту о белоснежной улыбке далекой и даже несбыточной. Создание совместного советско-американского предприятия «Стомадент» обещает ускорить решение проблемы.

Учредителями этого предприятия стали Всесоюзное научно-производственное объединение «Стоматология», включающее Центральный научно-исследовательский институт стоматологии, стоматологический научно-исследовательский институт в Одессе, завод по производству стоматологических материалов в Харькове, ряд филиалов в других городах. С американской стороны в совместном предприятии участвует одна из крупнейших в области стоматологии фирма «Дентсплай».

— В фирме «Дентсплай» нас привлекли ее специализация на производстве пломбировочных средств, огромный опыт в создании совместных предприятий, высокая эффективность выпускаемых средств,— объясняет выбор партнера профессор В. Леонтьев, возглавляющий ЦНИИ стоматологии.

Основной задачей совместного предприятия является производство новых высокопрочных композитных материалов, в том числе отверждаемых с помощью света. Применение таких материалов позволит многократно повысить эффективность лечения и создать возможность для советских стоматологов больше времени уделять профилактике, первоначальному пломбированию и консультированию.

Новые материалы будут изготавливаться на американском оборудовании и на первом этапе из американского сырья. Специалисты «Дентсплай» берут на себя и обучение советских специалистов.

Затраты на производство композитных пломбировочных материалов окупятся в течение нескольких лет. Первая партия должна быть выпущена уже в 1990 году.

Станислав РОМАСЕВИЧ.
(АПН)

ГОСЦЬ БЕЛАРУСІ — ТАНЦАВАЛЬНЫ ГУРТОК «ВАСІЛЁК» З АМЕРЫКІ

МАЛІТВА ЗА ЗЯМЛЮ ПРОДКАЎ

Мы паведамлялі ўжо, што па запрашэнню таварыства «Радзіма» ў Беларусь прыехаў танцавальны гурток «Васілёк» са Злучаных Штатаў Амерыкі. З 20 па 30 чэрвеня нашы суайчыннікі наведалі Мінск, Гродна, Вільнюс, Полацк, пабывалі на экскурсіях, далі некалькі дабрачынных канцэртаў разам з Беларускім дзяржаўным ансамблем народнай музыкі «Жывіца», перадалі больш чым 400 кілаграмаў медыкаментаў для лячэння дзяцей, якія пацярпелі ад чарнобыльскай аварыі.

Пачынаем публікацыю матэрыялаў аб знаходжанні «Васілька» на зямлі бацькоў.

Сустрэча ў Беларускім таварыстве «Радзіма».

І. ПЕРШЫЯ КРОКІ

Вось яны нарэшце і ў Беларусі, нашы доўгачаканыя «васількі» з Амерыкі. Сёння з раніцы — азнаямленчая паездка па горадзе. Хлопцы і дзяўчаты апрануты ў белыя кашулькі, упрыгожаныя чырвоным адбіткам знака Пагоні. Хаця на кашульцы значыцца слова Беларусь, але замежнага госця тутэйшы жыхар вызначыць беспамылкова.

Госці ў Аксакаўшчыне перадаюць лекі дзецям Чарнобыля.

У кожнага з сабой мініяцюрны фотаапарат альбо кінакамера. А ў Паўліны Сурвілы — апаратура больш складаная. Паўліна не толькі паўнапраўны ўдзельнік гуртка, але яшчэ і кінахранікёр па сумяшчальніцтву, «фільмуе», як кажа дзяўчына. Будучая спецыяльнасць Паўліны — этнамузыказнавец, і зараз яна працуе над навуковай работай па фальклору Беларусі. Працуе ж Паўліна з вялікім задавальненнем. Напрыклад, «зафільмавала» ўсю мінулагоднюю паездку «Васілька» па Беласточчыне. І ў нейкім сэнсе ў гэтай паездцы мы з ёю калегі.

— Атрымаўся добры фільм, — рэкламуе дзейнасць свайго кінааператара кіраўнік гуртка Ала Орса-Рамана. — Наша Паўліна мае свае адметнае пачуццё мастака, погляд арыгінальны. Цудоўна зрабіла здымку жытнёвага поля з васількамі, як яго гойдае вятрыска, мы глядзелі пасля ўсю стужку, то як найлепш атрымалася, усё занатавана. Як зробіцца сумна, то збіраемся паглядзець краявіды і нашыя падарожжы ў Беласток, Гайнаўку, па Белавежы. Яшчэ, ведаеце, Паўлінка працуе з апаратам на стыпендыю Івана Любачкі, ён беларус, быў прафесарам гісторыі ва універсітэце штата Мінесота. Пакінуў фонд на беларускія справы. Дарэчы, маючы сувязі з беластоцкімі беларусамі, / •прызначылі стыпендыю Лю кі, каб вучыўся ў амэрыканскім універсітэце здольны да філялёгіі Валік Сільвясюк. Трэба, каб і з Савецкай Беларусі ехала вучыцца да нас мола , каб на камп'ютэрах навучаліся, менеджэры свае былі. Неабходна зрабіць захады з боку вашага ўрада, а магчымасці прыняць у нас ёсць.

Наш гід, філолаг па адукацыі, распачала экскурсію з далёкай гісторыі Мінска. І адразу загаманілі, заспрачаліся ў аўтобусе, пасыпаліся пытанні. А між тым аўтобус каціўся па сталічных вуліцах, і перад вачамі адкрывалася панарама сучаснага шматпавярховага горада.

— Гэта праўда, што Менск быў зруйнаваны фашыстамі ў час вайны, і таму тут незашмат гістарычных помнікаў? — папытаўся нехта.

— А ці можна паехаць у Стары горад? — падтрымалі яго іншыя.

— Зараз спынімся, — паабяцала экскурсавод, — але паслухайце спачатку. У Вялікую Айчынную Мінск на 80 працэнтаў быў разбураны, частка горада XIX — пачатку XX стагоддзяў была амаль поўнасцю знішчана фашыстамі. Засталіся толькі асобныя дамы ў стылі мадэрн — пабудовы канца XIX стагоддзя і перыяду 1920—1930 гадоў. Больш пашанцавала Старому гораду. Ён ацалеў. На сённяшні дзень найбольш захаваўся Верхні горад, частковa Траецкае і Ракаўскае прадмесці. Я павінна вам сказаць, што не толькі вайна — віноўнік разбурэння многіх нашых помнікаў. Можна было выратаваць значную частку нацыянальнай архітэктурнай спадчыны, матэрыяльнай культуры народа, каб тыя, хто займаўся горадабудаўніцтвам, праектаваннем, прыняццем адказных рашэнняў, ды і кожны з нас у рэшце рэшт, не захварэлі на нацыянальны нігілізм, не страцілі пачуцця рэальнасці і гістарычнай перспектывы.

Я магу ўявіць, дарэчы, як нялёгка маладому экскурсаводу тлумачыць замежным гасцям і асабліва гэтым, якія, жывучы ў Амерыцы, захоўваюць у сабе беларускасць, культывуюць там традыцыі і звычаі народа, з якога выйшлі, шануюць сваю мову і гісторыю, як сталася, што мы на сваёй зямлі развучыліся гаварыць на сваёй мове, праяўляем раўнадушша і да помнікаў, узведзеных папярэднімі пакаленнямі, і да песень, пакінутых імі. Не скажаш жа, нібыта ва ўсім вінаватая каманднa-бюракратычная сістэма, сталінізм. А мы яе бедныя ахвяры. Тады абавязкова трэба неяк і растлумачыць, што ўяўляе з сябе гэтая сістэма і што такое сталінізм. Мабыць, і некалькіх гадзін не хопіць на такую работу...

З пачаткам перабудовы ў нас, між іншым, напісана мноства кніжак, артыкулаў, дзе крытычна аналізуецца ўся гісторыя Савецкай краіны. Развянчана ідэя унітарнай дзяржавы, развянчаны сталінізм з яго палітыкай тэрору, ускрыты язвы застою. Мы прызналі прыярытэт агульначалавечых каштоўнасцей, узаемазалежнасць і самакаштоўнасць кожнага народа ў свеце. Асноўнае пытанне зараз — што рабіць далей і як выводзіць краіну з крызісу, як Беларусі выжыць пасля Чарнобыля. Нездарма, мне здаецца, у першы дзень свайго прыезду нашы шаноўныя госці замест таго, каб адпачываць, дапазна праседзелі ля тэлевізараў, слухаючы прамую трансляцыю пасяджэнняў беларускага парламента.

Аднак наперадзе ў «Васілька» быў яшчэ цэлы тыдзень. І за гэтыя дні яны змогуць многае пабачыць на свае вочы, зразумець і ўсвядоміць, адчуць самыя болевыя кропкі на целе Беларусі.

Пакуль жа спыняемся ля мінскага праваслаўнага сабора. С 5а ўжо скончылася, і можна толькі паглядзець унутранае ўбранне.

Госці пстрыкаюць фотаапаратамі, у задуменні спыняюцца перад алтаром.

— Спадарыня Ала, — нарэшце не вытрымліваю я, — а ці верыце вы ў Бога?

— Так, — шэптам, каб не перашкаджаць іншым, адказвае яна. — Але я так разумею Бога, што гэта ёсць у душы кожнага чалавека: вера ў справядлівасць, адказнасць за свае ўчынкі. Бог — гэта мараль. То не атрыбуты царкоўныя, але ўнутранае перакананне чалавека. Бог — выходная кропка падзелу на дабро і зло. Мая малітва сёння за зямлю Беларусі, такую шматпакутную, за яе цярплівы і спагадлівы да іншых народ.

Адпачынак на роднай зямлі.

...Накупляўшы ў саборы свечак, хлопцы і дзяўчаты зноў рушылі ў дарогу. Цяпер наш шлях ляжаў на Курапаты. Далёка за межамі Беларусі стала вядома месца, дзе ў перадваенныя гады ажыццяўляліся масавыя расстрэлы савецкіх людзей.

Выйшлі з аўтобуса і пакрочылі да ўрочышча. На развілцы, што вядзе ў гэты журботны і маўклівы лес, пакладзены камень, і за ім стаіць крыж. Тут будзе ўзведзены помнік бязвінным ахвярам сталінізму.

У яркі сонечны дзень амаль нябачныя агеньчыкі свечак. Гарачы воск сцякае мне на далонь, але не адчуваю болю фізічнага. Усе застылі ля ямін, зарослых густой травой, якія сталі магіламі для тысяч бязвінных. Жах і холад пранізалі наскрозь, так што і слова не вымавіць, так што і сляза заледзянела.

З цяжкай душой адправіліся пасля абеду на рэпетыцыю, каб падрыхтавацца да выступленняў. А з раніцы наступнага дня загрузілі аўтобус медыкаментамі — усяго каля 400 кілаграмаў іх прывёз «Васілёк», каб перадаць для лячэння дзяцей, што пацярпелі ад Чарнобыля. Першы маршрут — у Аксакаўшчыну. У клініцы непадалёку ад Мінска адпачываюць і аздараўляюцца сотні хлопчыкаў і дзяўчынак з тых раёнаў, дзе існуе небяспека пражывання.

Дзеці як дзеці. Гуляюць у лесе, радасна сустрэлі гасцей. Але ім ужо патрэбна медыцынская дапамога. А вось у гематалагічным аддзяленні 1-й клінічнай бальніцы — відовішча жахлівае. Тут праходзяць курс хворыя на лейкемію дзеці.

Зайшлі, каб перадаць лекі ўрачам, а ў калідоры стаяць, нібы прывіды, змучаныя маці, моцна прыціскаючы да сябе свой скарб — схуднелыя фігуркі з васкавымі тварыкамі. Лысая дзіцячая галоўка, безнадзейны позірк вачэй — хіба можна гэта вытрымаць, забыцца, што недзе побач так пакутуюць ні ў чым не вінаватыя дзеці?!

— Чым можна яшчэ дапамагчы? Напішыце, — дамагаецца ад урачоў клінікі патрэбнай інфармацыі Юрка Кіпель, сам па спецыяльнасці дзіцячы ўрач.

У падарунак — «цвяток радзімы васілька».

Менавіта дзякуючы яго намаганням і былі атрыманы ад розных амерыканскіх фармацэўтычных фірмаў аднаразовыя шпрыцы і полівітаміны.

— Але ж чаму вы маўчыце? — амаль што плача Ала Орса-Рамана, звяртаючыся то да ўрача, то да мяне, то да іншых прысутных. — Чаму не крычыце на ўвесь свет, што ў нас тут такое гора!? Калі ў Арменіі адбыўся землятрус, то адгукнуліся ўсе, на ўсіх кантынентах. Чаму так доўга не звяртаўся за міжнароднай дапамогай ваш урад? Хіба вы здолееце агораць такую бяду...

Першыя дні, першыя крокі на Беларусі. Яны не вельмі радасныя для нашых гасцей. Трапіўшы ў майстэрню народнага мастака СССР Міхаіла Савіцкага, зноў сутыкнуліся з Чарнобылем, цяпер на яго палотнах.

Ва ўсёй сваёй складанасці, можна сказаць, трагічнасці і супярэчлівасці паўстала перад вачамі суайчыннікаў наша жыццё і цяперашнія нашы праблемы. Але, спадзяюся, яны добра ўсё зразумелі. Так, як могуць разумець адзін аднаго вельмі блізкія людзі.

Таццяна АНТОНАВА.

З ЧУЖЫХ СТАРОНАК

ЗДЫМАЦЬ ПЕРАШКОДЫ З ДАРОГ ВЯРТАННЯ

Па-новаму ідэя салідарызму як бы адраджаецца, шукае свайго творчага, гуманістычнага працягу ў наш перабудовачны час. I, можа, гэта зараз найбольш выразна заўважна ў нашых сённяшніх адносінах з замяжой, у вяртанні ў матчынае ўлонне беларускай паэзіі створанага на эміграцыі такімі паэтамі, як Наталля Арсеньева, Масей Сяднёў, Хведар Ільяшэвіч, Уладзімір Дудзіцкі, Алесь Салавей і іншыя. «Куды не трапяць беларусы!»

Але пра тых беларусаў, якія куды толькі ні траплялі, як жа доўга дбала цішком адна толькі газета «Голас Радзімы». Ды пакуль што ў нас на беларускую эміграцыю прадаўжаецца погляд пераважна як на палітычную, без асаблівай дыферэнцыяцыі яе. I таму ў абставінах перабудовы, па-першае, вынікае патрэба кансалідацыйных адносін з усёй беларускай эміграцыяй увогуле. Наш савецкі інтэрнацыяналізм павінен увабраць у сябе і пачуццё адзінства таго ці іншага народа ў свеце. Калі ў нас ёсць інтэрнацыянальнае пачуццё адзінства з рускімі, украінцамі, палякамі, літоўцамі, латышамі, то ганьба тым узурпатарам, якія забралі ў нас пачуццё адзінства нашага народа ва ўсім свеце, так натуральнага для ўсіх народаў свету!., Мы ж, беларусы, асабліва ў пару засілля сталіншчыны і традыцый вульгарызму, да апошняга часу больш адчужалі ад сябе, чым прыбліжалі да сябе беларускую эміграцыю. I то па сутнасці пры народным даруванні грахоў нават той яе часткі, якая сапраўды мела праступак перад Савецкай уладай.

Што я маю на ўвазе, калі гавару аб народным даруванні? Гадоў пятнаццаць таму назад я быў глыбока ўражаны тым, як адна з цётак вёскі майго дзеда — Крывіч, што каля Дзярэчына, паставіла на крывіцкіх могілках помнік свайму сыну, які памёр у Аўстраліі. «Зямля ж — адна», — гаварыла цётка Мальва, разумеючы, што яе помнік, пастаўлены па сыну ў любым месцы Зямлі, усё адно помнік на Зямлі і над ім, пахаваным далёка-далёка ад роднай вёскі. Сын цёткі Мальвы, які памёр у далёкай Аўстраліі, быў паліцаем: не сам пайшоў, у паліцыю яго ўзялі гвалтам. Але ён ведаў, што даравання яму не будзе, і таму ўцёк. У боязі сталінскай, берыеўскай расправы ўцякаў не ён адзін: не ад суда многія ўцякалі — ад расправы. Але тут я задаю сам сабе яшчэ адно пытанне: «А ці не прадаўжаецца тыпалагічна тая ж самая расправа нашага грамадства над нашай эміграцыяй увогуле аж да сённяшняга дня?» Пасля выпадку з цёткай Мальвай я чуў на працягу апошніх дзесяці гадоў не ў адной вёсцы Беларусі пра іншых цётак і дзядзькоў, якія па сваіх сынах і дочках, памерлых на эміграцыі, ставілі помнікі на прывясковых могілках. Бацькі і маці як бы абвяшчалі гэтым сваё даравание дзецям — хрысціянскае ці ў духу народна-гуманістычным. У гэтым перамагала прыярытэтнае — вышэйшае класавай нянавісці, палітычных разыходжанняў. I мне думаецца, што ад гэтага гуманістычнага, народнага, хрысціянскага даравання ці не на вялікую дыстанцыю адстала дараванне дзяржаўнае?

Час перабудовы вяртае правы міласэрнасці. Сапраўды, ці ж мы чарсцвей цара Мікалая I, які праз 20 гадоў аб'явіў палітычную амністыю дзекабрыстам, ці чар[illegible]й цара Аляксандра III, які ў 1884 годзе — у 20-я ўгодкі расправы Мураўёва з Кастусём Каліноўскім — аб'явіў амністыю ўсім паўстанцам 1863 года? Францішак Багушэвіч вяртаўся з Украіны на Беларусь пасля амністыі 1884 года. А колькі гадоў прайшло пасля 1944 года, калі з'явілася беларуская пасляваенная эміграцыя? Сорак пяць! У два разы больш гадоў прайшло для нашай пасляваеннай эміграцыі, а гадзіна для яе яшчэ так і не прабіла, закон даўнасці, які спакон веку функцыяніруе ў цывілізаваным грамадстве, у нас ніяк у свае правы ўступіць не можа. I мы не толькі не можам марыць аб вяртанні ў Беларусь, напрыклад, Наталлі Арсеньевай, — мы нават яе вершаў не друкуем. Прычым, усё гэта — прамое парушэнне ленінскіх традыцый. Першая ў свеце беларуская палітычная эміграцыя з'явілася пасля Кастрычніка і грамадзянскай вайны. Грамадзянская вайна ў нас скончылася ў 1920 годзе, а ўжо ў 1925 годзе, калі яшчэ па ленінскіх законах жыла наша краіна, беларуская палітычная эміграцыя атрымала дзяржаўную амністыю. Па ёй гэта вярнуўся ў БССР, напрыклад, Вацлаў Ластоўскі. Пяць гадоў і — сорак пяць гадоў. Паводле простай арыфметыкі, мы аказваемся ў дзевяць разоў больш неміласэрнымі, чым была наша Савецкая дзяржава, незычачаная сталіншчынай і яе дагматычнакласавай ідэалогіяй.

Успомнім яшчэ і платформу «Нашай нівы» ў яе адносінах да эміграцыі. Увогуле «Наша ніва» заклікала сваіх чытачоў шукаць шчасця не за морам, а дома, у барацьбе супраць царызму — за сацыяльнае і нацыянальнае разняволенне. Але быў у «Нашай нівы» і клопат пра гаспадарчае развіццё краю, пра пошук грошай дзеля развіцця нацыянальнай эканомікі і пры гэтым не выключалася эміграцыя дзеля заробку — з вяртаннем на радзіму, каб заробленыя грошы клаліся ў падмурак народнага дабрабыту. Многія з нашай «лапцевай» эміграцыі і ехалі па далары, каб з імі вярнуцца гаспадарыць на роднай зямлі. Ды, зарабіўшы далары, самі косці свае злажылі на чужыне.

I яшчэ пра адно агульнае і вельмі балючае, з эміграцыяй звязанае. Чалавек, дзе нарадзіўся, там і памерці прагне. Прагне, можа, не так памерці, як пажыць яшчэ, хоць колькі гадкоў, дзянькоў. То, можа, і ў згодзе з гэтым спаконвечным чалавечым законам прыцягнення да радзімы не павінны мы сёння заставацца ў маўклівым бяздум'і, а здымаць з дарог да вяртання ўсе загароды-перагароды — здымаць воляю перабудовы, здымаць сапраўднай вышынёй міласэрнасці, гуманізму.

Радуе ж тое, што пра беларускую эміграцыю сёння ўжо даволі шмат у нас пішацца, асабліва Адамам Мальдзісам, Барысам Сачанкам. Цікавымі былі ў беластоцкай «Ніве» нататкі Алеся Барскага пра беларусаў у Злучаных Штатах Амерыкі, Сакрата Яновіча — пра беларусаў у Канадзе. Час, высокі час ужо для культурнага яднання не толькі беларусаў у СССР ці беларусаў у Польшчы, але і [illegible] беларусаў у свеце. I то [illegible] менавіта адраджэнцкай кансалідацыі, якая гістарычна прадаўжаецца, па-новаму сцвярджае сябе на новым гістарычным вітку перабудовы.

Алег ЛОЙКА («ЛіМ»).

З НОВЫХ ВЕРШАЎ

Алесь РАЗАНАЎ

ДРЭВА

Чалавек жыве ў хаце, дрэва жыве на сваім водрубе, але іхнія лёсы пароднены, і пайднаны жыцці.

I калі жыццё аднаго адрываецца ад жыцця другога, то аднаму робіцца няўтульна і дрэнна, а другога падточвае верад: няўжо я жыву проста так, ні для кога, дарэмна!

Дрэва ўсяго сябе аддае ў дарунак: калі яно цвіце — разлівае водар, калі зелянее — хавае ад спёкі, а потым, у верасні, і самую лістоту, якой яно ахіналася ў траўні, паволі раскідвае па наўколлі.

З дрэва — плады, з дрэва — дровы, але, можа, самае дарагое, што дрэва дае чалавеку, гэта сам бескарыслівы і самаахвярны спосаб давання: у ім — святло, у ім — хараство, у ім — здароўе.

Чалавек ва ўсім давярае дрэву, а дрэва, што б ні здаралася з ім, усё дароўвае чалавеку.

Яно яго павадыр: яно ідзе са старажытнасці, з «дрэўнасці», і вядзе чалавека не ў прастрань, дзе гаспадараць дарвінаўскія дэрываты, а ў праўду.

I нават калі чалавек памірае, дрэва становіцца тым чаўном, у якім — разам з ім — ён выпраўляецца ў незваротнае вандраванне.

ЛЕС

У лесе ўсё пазрасталася і пасплятал ася: лісце, галіны, камлі, карэнне, зямныя лёхі, — ледзь закранецца нешта адно, адгукнецца другое.

Лес пачынаецца адразу за аселіцай, за сялом, за сялібай, і насяляюць яго істоты, якія не ўмеюць жыць у сялібе — мядзведзі, ваўкі, лісы, ласі, лесуны.

Калісьці ў лесе жылі і людзі, але, палюбіўшы бяспеку болей, чым небяспеку, пляскатае болей, чым звілістае і галінастае, адасобіліся ад яго: між імі і лесам — адлегласць, і гэтая адлегласць не дазваляе, каб лес увайшоў у сялібу; калі ж усё-такі ён уваходзіць альбо ўязджае ў яе на калёсах, дык як паляўнічы здабытак, як балясіны і як бёрны, якія карнаюцца па людской мерцы лёзамі піл і сякераў і з якіх выбудоўваецца яна сама.

Сяліба — дом: у ёй усё відавочна і ўсё вядома, лес — лёс: у ім усё хісткаі пакручаста, і, каб аднойчы сустрэцца з лёсам і даведацца пра саміх сябе нешта такое, што здзівіць і ўразіць іх саміх, людзі блукаюць па сцежках, якія ім сцеле пад ногі лес, і лезуць у глухамань, у сляпыя нетры, бо — на якой бы прыступцы жыццёвае лесвіцы ні давялося стаяць чалавеку — знадворку заўсёды ён гэтакі, як сяліба, а знутры гэтакі, як лес.

Летапіс і летапісец — лес памятае, што было летась, і пазалетась, і безліч гадоў таму назад: якая часіна была ласкавейшая, якая слязлівейшая і якая балеснейшая, ён памятае нават тое, што будзе пасля, бо ад таго, які ён сягоння — знясілены ці ў сіле, у пялёстках ці ў плесні, — залежыць наступнасць.

Над лесам бліскаюць ясныя бліскавіцы, над лесам ляскаюць бязлітасныя перуны.

ЭТНАГРАФІЧНЫЯ НАТАТКІ ПІСЬМЕННІКА

ВЯСЁЛКА НА ПОКУЦІ

Цікавячыся пасагам, сваты перш за ўсё імкнуліся паглядзець, якія ў нявесты ручнікі. Бо ў ручніку, як нідзе лепей, адлюстроўвалася ўмельства будучай гаспадыні, яе духоўны свет і, калі хочаце, яе характар. Ручнікамі ўпрыгожвалі іконы, люстэркі, рамкі з фотакарткамі родных і блізкіх. На ручнік ставілі маладых, каб у іх была агульная дарога ў жыцці. Не чым іншым, а ручнікамі ядналі рукі жаніха і нявесты, абвязвалі тых жа сватоў, на ручніку ўзвышаўся вясельны каравай. Выказваючы павагу гасцям, хлеб-соль падносілі толькі на ручніках. Калі чалавек завяршаў сваю жыццёвую дарогу, яго клалі на ручнік, ім жа і накрывалі. На ручніках апускалі труну ў магілу. Ручнікі вешалі на крыжы. Ручнік служыў людзям і на Радаўніцу — яго рассцілалі на магіле падчас памінальнай трапезы. Карацей, усе этапы чалавечага жыцця праходзілі пад знакам ручніка.

***

Давялося аднойчы трапіць у невялічкую лясную вёсачку, што на Маларытчыне. Якраз быў Вялікдзень. Рашыў зайсці ў хату папрасіць з дарогі вады. Толькі пераступіў парог і аслупянеў. Ад нізкай столі, пры сценах, амаль да земляной падлогі звісалі ручнікі. Яны былі развешаны і па гарызанталі між акон, і наўскос на перагародцы за грубкаю. З-за іх пазіраў адзіны абразок на покуці. Ручнікі былі розныя па памерах і чыста белыя, і вышываныя, і з тканым арнаментам. Выстава дый годзе! I ўсплыло ў памяці некалі вычытанае ў старой кніжцы: «Славяне бо рушникам молятся...»

У памяці ажыў і трывожны сорак трэці год. Па маіх Мілейках раптам папаўзла пагалоска: калі мілейкаўцы не хочуць быць знішчаны вайною, калі яны не хочуць, каб іхняя вёсачка пайшла з дымам, то павінны згуртавацца і за адну ноч сцерці, страпаць, счасаць лён, напрасці кужалю, аснаваць кросны, саткаць на іх з таго кужалю два ручнікі і да ўсходу сонца павесіць іх на крыжы, што стаялі па канцах вёскі. Божухна, што тады рабілася ў нас! Ніхто: ні стары, ні малы — у тую зімовую ноч не спаў. Усе шчыравалі, усе працавалі, усе рабілі, што маглі. I пад раніцу ручнікі ўсё ж віселі на прыдарожных крыжах. Для мяне, падшыванца, тое было нечаканкай. Я тады лічыў, што ўсё гэта — дзівацтвы набожнай суседкі, цёткі Ганны. I толькі пазней, калі стаў, як кажуць, на ногі, уведаў: нашы людзі рабілі гэтак яшчэ ў далёкую даўніну, каб пазбегнуць рознай бядоты — няўроду, мору, няшчасця. Ручнік тут быў выказнікам людской просьбы аб літасці...

Успаміналася і нядаўняя сустрэча з Марыяй Віннікавай — навуковым супрацоўнікам аддзела старажытнай беларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. Яе маці таксама ткала ручнікі, настольніцы, посцілкі, штогод колькі тыдняў праседжвала за кроснамі і як потым радавалася, паказваючы суседкам унікальныя тварэнні рук сваіх. Яна перадала сваё ўмельства і дачцэ — ткаць у два, чатыры, восем нітоў, выкарыстоўваць усе магчымасці асновы і ўтоку, льняной, шарсцяной ці шаўковай ніткі, магчымасці колераў, а таксама карункаў. Але болей за ўсё маці перадала здольнасць бачыць у звычайным самаробным пасягу ці ручніку асноўнае: думку, душу народную. Бо нічым іншым не растлумачыш той факт, што пасля заканчэння вучобы Марыя Віннікава пайшла працаваць менавіта па такому профілю, а нядаўна напісала дысертацыю на тэму аб асаблівасцях беларускіх народных тканін.

***

А ўчарашняя паездка ў Неглюбку? Сустрэча з Таццянай Хрушчовай, якая, нягледзячы на гады, імкнецца перадаць сакрэты ткацтва старшакласніцам тамтэйшай дзесяцігодкі, таксама надоўга застанецца ў памяці.

Сярэдняга росту, хударлявая, з цікаўнымі вачыма, Таццяна Хрушчова якраз сядзела за кроснамі ў спецыяльным, падобным на ткацкі цэх класе і перабірала аснову. Разгаварыліся.

— Каля паўсотні дзяўчатак, — сказала жанчына, — навучаецца тут майстэрству. У адных лепей выходзіць, у другой горай, але, адчуваю, усе ткаць будуць. Мо каторая нават і лепш за мяне.

— Раней кросны ў кожнай хаце былі. I кожная кабета свой почырк мела. Можна было, не пытаючыся, пазнаць, хто што ткаў. А цяпер, як гэтая радзіяцыя прыйшла да нас, то ўсё настраенне ў жанок апала, не выпінаюцца адна перад адной. Ды і колькі таго жыцця засталося! А тканне — работа трудная, клопатная...

Папраўіла хустку, правяла жменяю па твары, нібы здымаючы з яго той няпрошаны цень, усміхнулася:

— Ай, лепей пра тое, як ткуцца ручнікі нашы...

I стала тлумачыць:

— Раней аснова была толькі льняная. Пакуль яе зробіш — многа часу траціласа. Лён жа нада і мяць, і трапаць, і прасці, і бяліць. А каб стаў белы — нада штоб яго ўзяў добры дух. Печы палілі, парылі... Сеялі мы і каноплі. Нітка куды лепшая палучалася, асобенна з посканняў — тых канапляў, што не зернейкі даюць, а пыляць. З яе, з посканні, выходзіла нітка, што нада, крэпкая. Ніяк не парвеш, бывала. Мы ўсё аснову з посканні потым і дзелалі. Пазней бавоўна паявілася. У матка́х. Ткалі і з яе... Раней і фарбы не вельмі было. Красным-чорным вытчаш — і то багатым ручнік лічыўся. Цяпер фар-

(Заканчэнне на 8-й стар.).

Пачатак у №№ 26—27.

ЯКІЯ СВЯТЫ НАМ ПАТРЭБНЫ

Культработнік — прафесія, мабыць, малавядомая для нашага замежнага чытача. Людзі, якія працуюць на ніве нашай культуры, павінны валодаць універсальнымі здольнасцямі — спяваць, іграць на музычных інструментах, умець рэжысіраваць, танцаваць. Менавіта яны, працуючы ў вясковых клубах, адшукваюць яркія таленты, дапамагаюць ім праявіць свае здольнасці. Надзвычай вялікая роля культработніка ў наш час, калі ідзе адраджэнне нацыянальнай культурнай спадчыны. Таму, відаць, такую ўвагу грамадскасці прыцягнуў рэспубліканскі конкурс культарганізатараў, які праводзіўся ў Бярэзінскім запаведніку. Удзельнічалі ў ім 140 чалавек з усіх абласцей Беларусі і паказалі 21 праграму. Кожная з гэтых праграм, дзе выступалі спевакі і танцоры, грунтавалася, як правіла, на фальклоры сваёй мясцовасці. Брэстаўчане, напрыклад, паказалі кампазіцыю «На кірмаш», гродзенцы — «Прымакі», «Смаргонскія забавы», «Ваўкавыскае свята», магіляўчане — «Запрашаем на масленіцу», «Хрэсьбіны».

НА ЗДЫМКАХ: журы конкурсу; спецыяльны прыз атрымала студэнтка трэцяга курса Магілёўскага культасветвучылішча Людміла БАБКО; выступаюць удзельнікі конкурсу з Міншчыны.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ВЯСЁЛКА НА ПОКУЦІ

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.).

бы — якой хочаш. І нітку, якую хочаш, купіць можна. Таму і ручнікі во якія красівыя палучаюцца...

Аслабіла навой у кроснах і паказала пачатак будучага ручніка. Якія колеры! Які арнамент! Бачачы маю цікаўнасць да ўсяго гэтага, Хрушчова доўжыла:

— Каб выткаць вось такі ручнік, немалы час патрабуецца. Бо ўсе прыкрасы — ад рук. Чаўнок ужываецца, калі на поле выйдзеш, калі белае гоніш, без перабору каторае. А перабор — очань пільная работа. Каб выткаць ручнік настаяшчы — два тыдні трэба, не меней. Таму некалі ўсенькую зіму і ткалі, толькі пад Вялікдзень кросны з хаты выносілі. А сама я за жызню сваю многа ручнікоў наткала. І прадавала, і ў музеі розныя здавала, і людзям дарыла — усяляк было. Цяпер толькі вось тут, у школцы, тку, іншых навучаю. Чаму, пытаеце? А каб умельства не знікла! Каб душа чалавека спявала, калі зірне на ручнічок наш, неглюбскі...

***

Хрушчова нічога тады не сказала пра арнамент неглюбскага ручніка. Нячаева — сказала:

— Яшчэ пры жыцці Шклярава мы не раз задумваліся: што такое ёсць ручнік з усімі яго атрыбутамі? Адказу не знаходзілі. І тады пачалі, ездзячы па вёсках, вывучаць яго структуру. Налічылі ажно дваццаць заканамернасцей, па якіх жыве ручнік: цотны лік і няцотны, цёмны фон і светлы, вузкая палоса і шырокая, чаргаванне колераў, цэнтр ручніка, яго канцы... Нам стала вядома і звыш паўсотні назваў арнаментальных элементаў, якія яшчэ захаваліся ў народным ткацтве. Няцяжка ўявіць, што гэта за алфавіт і які гэта сінтаксіс! Пры іх дапамозе ўжо можна было «чытаць» ручнікі, а, значыць, даведацца пра многае з жыцця нашых продкаў.

Як ужо вядома, ручнік — гэта дарога. Гэта яшчэ і жыццёвы шлях. Гэта яшчэ і год.

Ручнік звычайна ткаўся зі- . І не дзіўна, што на ім ад- равана тое, чаго чакаў чалавек,— вясна, лета.

Увогуле, ручнік вельмі добра апавядае пра ўзаемасувязь чалавека з прыродай. На ім заўсёды знойдзеш сімвалы сяўбы, працы, песні, якая некалі была неадрыўная ад працы. На ім убачыш і карагод, і свята, якое павінна дабро па зямлі сеяць, і нават цэлы сусвет убачыш. Усё гэта працавала на перамогу жыцця над смерцю, на перамогу прыгожага над пачварным.

Белая частка ручніка, калі яго лічыць як год, — зіма. Вузкая чырвоная нітка на белым полі — праблескі вясны. Хвалістая паласа — гэта вада. Выява квадрата з кропкамі ў ім — засеянае поле.

Прыгадваецца старадаўні абрад «Пахаванне стралы», які давялося бачыць у вёсцы Нясімкавічы Чачэрскага раёна некалькі гадоў таму назад, калі ён, гэты абрад, яшчэ існаваў там. Дык вось. Паперадзе жанчын, што рухаліся падобна хмары, беглі ўсе дзеці вёскі (мужчыны не ўдзельнічалі), і ў кожнага дзіцяці ў руках быў маленькі факел... Вось і на ручніку мы бачым знакі агню. Гэта — тыя ж дзеці, тое насенне, якое прарасло.

Час (па старым традыцыйным уяўленні) повен катастроф. Пасля вясны (каляровай, багата арнаментаванай палосы) ідзе зноў белая шыракаватая паласа, на якой ажно дрыжыць вогненная рака — даўні вобраз смерці. А далей — спакойны перыяд, падораны нам як свята. Ён у цэнтры ручніка. Калі банальна казаць,— гэта сонца, якое ўвайшло ў сваю сілу. А вось і яго прыкметы: расліны, светлая вада, агонь. Свята зямлі? Так. Свята чалавека, гаспадара яе? Так. Дык што гэта за час, калі раслінны свет дасягае свайго росквіту, эпагею, што гэта за свята, калі паляць вогнішчы, калі купаюцца? Вядома, Купалле!..

***

...Красная плошча Веткі жыла сваім. Па-ранейшаму на суседняй таполі славілі вясну шпакі. У блакіце неба плылі белыя аблачыны.

Ад плошчы ў розных напрамках разбягаліся, аздобленыя каляровымі дамкамі ды кучаравымі прысадамі, вуліцы. Як яны нагадвалі ручнікі!..

Адна з вуліц недзе там, за аўтастанцыяй, зробіць паварот і ператворыцца ў дарогу, якая таксама будзе нагадваць ручнік, толькі доўгі-доўгі, а мо і бясконцы...

Яраслаў ПАРХУТА.

спорт

ЛЕГКАЯ АТЛЕТЫКА. У Растоку адбыўся матч СССР — ГДР. Некалькі беларускіх спартсменаў выступалі за зборную нашай краіны. Лідзія Юркова і Уладзімір Будзько занялі другія месцы ў бегу з бар'ерамі. Услед за пераможцамі фінішавалі і Уладзімір Сасімовіч (кіданне кап'я), Тамара Сураўцава (хадзьба на 5 кіламетраў).

Больш паспяхова выступілі прадстаўнікі нашай рэспублікі на міжнародных спаборніцтвах у Таліне — мемарыяле Эрыка Веетсмуэе, у мінулым вядомага стаера. Рыгор Калнаотчанка перамог у кіданні кап'я, Анатоль Кудзін і Іван Ко́мар — у бегу на 1 500 і 800 метраў, далей за ўсіх штурхнула ядро Таццяна Хархулёва.

Высокімі вынікамі парадавалі беларускія спартсмены на першынстве краіны, якое прайшло ў Кіеве. Таццяна Ляўдоўская ў бегу на 400 метраў з бар'ерамі паказала адзін з лепшых вынікаў сезона ў свеце — 54,78 секунды. Вольга Бурава перамагла ў кіданні дыска — 69 метраў 19 сантыметраў.

ТЭНІС. Мінчанка Наталля Зверава дайшла да чвэрцьфіналу Уімблдонскага турніру ў адзіночным разрадзе. Такога поспеху на гэтых спаборніцтвах савецкія спартсменкі яшчэ не дамагаліся.

Аляксей Сяўрук, таксама мінчанін, заняў першае месца на міжнародным турніры ў Польшчы.

ШАХМАТЫ. Паспяхова стартаваў у Маніле на міжнародным турніры да першынства свету беларускі гросмайстар Барыс Гельфанд. Ён уваходзіць у групу лідэраў.

Міжнародная кваліфікацыйная камісія аб'явіла аб рэйтынгу шахматыстаў. Услед за Г. Каспаравым і А. Карпавым трэцяе месца ў Б. Гельфанда — 2 680.

ВЕЛАСПОРТ. Ігар Пастуховіч і Ігар Новікаў са зборнай Беларусі ў парнай гонцы на пяцьдзесят кіламетраў заваявалі званне чэмпіёнаў СССР. Спаборніцтвы адбыліся ў Алма-Аце.

ЦЯЖКАЯ АТЛЕТЫКА. У Мінску прайшло ўсесаюзнае першынство спартсменаў таварыства «Працоўныя рэзервы». Яно з'яўлялася адборачным да чэмпіянату Савецкага Саюза.

На гэтых спаборніцтвах вызначыліся Ігар Савіцкі, Андрэй Марчанка, Аляксандр Букініч і Аляксандр Абрамовіч, якія і ўвайшлі ў зборную «Працоўных рэзерваў».

ПЛАВАНИЕ. На чэмпіянаце краіны А. Рудкоўская з Гомеля праплыла лепш за ўсіх стометровую дыстанцыю брасам. В. Бялоў з Гродна заняў трэцяе месца ў заплыве на 400 метраў вольным стылем.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 900.